

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління

«На правах рукопису»
УДК: 364.6

«До захисту допущено»
В.о. завідувача кафедри
_____ Ольга ІВАНИЦЬКА
(підпис)
«___» _____ 2020 р.

Магістерська дисертація
на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійної програми «Адміністративний менеджмент»
на тему: «Механізми підвищення якості життя населення
України як пріоритет соціальної політики держави»

Виконав:

студент VI курсу, групи АМ-91мп
Стоколос Владислав Васильович

(підпис)

Науковий керівник: заступник декана з наукової
роботи, кандидат філософських наук
Акімова Олена Андріївна

(підпис)

Рецензенти:

Доцент кафедри соціології, кандидат політичних
наук Багінський Андрій Владиславович

(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань
Студент _____

Київ – 2020 року

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри

_____ Ольга ІВАНИЦЬКА
(підпис)

« ___ » _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту
Стоколосу Владиславу Васильовичу**

1. Тема дисертації «Механізми підвищення якості життя населення України як пріоритет соціальної політики держави», науковий керівник дисертації Акімова Олена Андріївна, заступник декана з наукової роботи, кандидат філософських наук, затверджені наказом по університету від « ___ » _____ 20__ р. № _____ -с

2. Строк подання студентом дисертації « ___ » _____ 20__ р.

3. Об'єкт дослідження – державна соціальна політика

4. Предмет дослідження (Вихідні дані) – формування та реалізація державної соціальної політики, як інструменту забезпечення соціальної справедливості

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- Описати основні принципи соціальної держави в контексті досягнення суспільної рівності
- Дослідити еволюцію розвитку основних моделей соціальної політики в контексті функціонування соціальної держави
- Описати сучасний стан правового забезпечення соціальної політики в Україні

- Дослідити поняття «якість життя», як індикатор реалізації основних напрямків соціальної політики держави
- Проаналізувати основні проблеми вимірювання якості життя громадян України
- Дослідити перспективи та сучасний стан управління якістю життя в Україні
- Проаналізувати стан реалізації пенсійної реформи, в контексті загроз та перспектив сталого соціального розвитку держави
- Розглянути стан зайнятості населення в Україні, як сферу впливу регулятора соціальних правовідносин

6. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу: 1 рисунок

7. Орієнтовний перелік публікацій: 1 тези доповідей на науково-практичних конференціях всеукраїнського рівня та 1 наукова стаття у фаховому виданні: Stokolos V. (2020). Unconditional Basic Income as an Instrument of State Social Policy. *Modern Economics*, 23(2020), 211-214. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V23\(2020\)-33](https://doi.org/10.31521/modecon.V23(2020)-33).

8. Дата видачі завдання: « ___ » _____ 20__ р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строки виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Визначення напрямку наукового дослідження	03.09.19 – 31.10.19	Виконано

2.	Вивчення літературних джерел з предмету дослідження	04.09.19 – 30.11.19	Виконано
3.	Складання розгорнутого плану магістерської дисертації та обговорення його з науковим керівником	01.11.19 – 31.11.19	Виконано
4.	Підготовка розділу 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження соціальної політики держави»	01.01.20 – 31.03.20	Виконано
5.	Підготовка розділу 2 «Якість життя населення, як пріоритетний вектор управління соціальним та гуманітарним розвитком держави»	01.04.20 – 30.06.20	Виконано
6.	Участь в науково-практичних конференціях з підготовкою до публікації тез доповідей	протягом навчання в магістратурі	Виконано
7.	Розробка пропозицій і рекомендацій для написання третього розділу магістерської дисертації	03.09.20 – 23.09.20	Виконано

8.	Підготовка розділу 3 «Управління якістю життя населення в контексті удосконалення соціальної політики в Україні»	24.09.20 – 18.11.20	Виконано
9.	Оформлення магістерської дисертації	19.11.20 – 22.11.20	Виконано
10.	Подання магістерської дисертації науковому керівникові для написання відгуку	23.11.20 – 26.12.20	Виконано
11.	Попередній захист магістерської дисертації	27.12.20 – 28.12.20	Виконано
12.	Передача магістерської дисертації рецензенту для рецензування і написання рецензії	29.12.20 – 06.12.20	Виконано

Студент

(підпис)

Владислав СТОКОЛОС

Науковий керівник дисертації

(підпис)

Олена АКІМОВА

Стоколос В.В. «Механізми підвищення якості життя населення України як пріоритет соціальної політики держави». – рукопис.

Магістерська дисертація зі спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування”. – Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”. Факультет соціології і права. Кафедра теорії та практики управління. Київ, 2020.

Магістерську роботу присвячено дослідженню соціальної політики держави та якості життя в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства. Розглянуто історіографію виникнення самого явища соціальної держави та механізмів подальшої наукової трансформації. Проаналізовано нормативно-правову базу, яка регулює соціальну політику та історію її створення. Окреслено траєкторії розвитку правових механізмів щодо покращення моделей функціонування інституцій соціальної політики та запропоновано власну систему поглядів щодо різних теоретичних викликів, які містяться в інтелектуальній традиції забезпечення сталого розвитку суспільства.

У роботі детально проаналізовано пенсійну систему та ринок праці в Україні. Розглянуто основні аспекти якості життя, як індикатора ефективності соціальної політики. Роботу актуалізовано в основі сучасних комунікативних реалій та проведено аналіз перспектив розвитку соціальних моделей в епоху пандемії коронавірусу. Підкреслені проблеми управління якості життя та запропоновано власне бачення системи соціальних цінностей. В роботі підкреслюється модель імплементації міжнародного досвіду, як субсидіарний інструмент щодо покращення сучасного стану соціальної політики України. Зазначено перспективи розвитку соціальної політики в пропорції компаративістики з іншими державами. Окреслено та проаналізовано теоретичний виклик, щодо можливості побудови профільної інституційної бази соціальної політики в Україні. Описано систему поглядів, щодо моделей покращення якості життя в епоху сучасних неоліберальних трансформацій

Ключові слова: соціальна політика, соціальна держава, якість життя, державні регуляції, пенсійна система

Стоколос В.В. «Механизмы повышения качества жизни населения Украины как приоритет социальной политики государства». - рукопись.

Магистерская диссертация по специальности 281 "Публичное управление и администрирование". - Национальный технический университет Украины "Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского". Факультет социологии и права. Кафедра теории и практики управления. Киев, 2020.

Магистерскую работу посвящено исследованию социальной политики государства и качества жизни в контексте обеспечения устойчивого развития общества. Рассмотрена историография возникновения самого явления социального государства и механизмов дальнейшей научной трансформации. Проанализировано нормативно-правовую базу, регулиующую социальную политику и историю ее создания. Определены траектории развития механизмов по улучшению моделей функционирования институтов социальной политики и предложено собственную систему взглядов относительно различных теоретических вызовов, которые содержатся в интеллектуальной традиции обеспечения устойчивого развития общества.

В работе подробно проанализировано пенсионную систему и рынок труда в Украине. Рассмотрены основные аспекты качества жизни, как индикатора эффективности социальной политики. Работу актуализировано в основе современных коммуникативных реалий и проведен анализ перспектив развития социальных моделей в эпоху пандемии коронавируса. Подчеркнуты проблемы управления качеством жизни и предложено собственное видение системы социальных ценностей. В работе подчеркивается модель имплементации международного опыта, как субсидиарный инструмент по улучшению современного состояния социальной политики Украины. Указано перспективы развития социальной политики в пропорции компаративистики с другими государствами. Определен и проанализирован теоретический вызов,

по возможности построения профильной институциональной базы социальной политики в Украине. Описана система взглядов, относительно моделей улучшения качества жизни в эпоху современных неолиберальных трансформаций.

Ключевые слова: социальная политика, социальное государство, качество жизни, государственные регуляции, пенсионная система

Vlad Stokolos. "Mechanisms for improving the quality of life of the population of Ukraine as a priority of the state social policy". - manuscript.

Master's thesis in specialty 281 "Public Administration and Administration". - National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". Faculty of Sociology and Law. Department of Management Theory and Practice. Kiev, 2020.

The master's work is devoted to the study of the social policy of the state and the quality of life in the context of ensuring sustainable development of society. The historiography of the emergence of the very phenomenon of the welfare state and the mechanisms of further scientific transformation are considered. Analyzed the legal framework governing social policy and the history of its creation. The trajectories of the development of mechanisms to improve the models of functioning of the institutions of social policy are determined, and their own system of views is proposed regarding various theoretical challenges that are contained in the intellectual tradition of ensuring sustainable development of society.

The work analyzes in detail the pension system and the labor market in Ukraine. The main aspects of the quality of life are considered as an indicator of the effectiveness of social policy. The work was updated based on modern communicative realities and an analysis was made of the prospects for the development of social models in the era of the coronavirus pandemic. The problems of managing the quality of life are emphasized and their own vision of the system of social values is proposed. The paper emphasizes the model of implementation of international experience as a subsidiary instrument to improve the current state of

social policy in Ukraine. The prospects for the development of social policy in the proportion of comparative studies with other states are indicated. Defined and analyzed the theoretical challenge, if possible, to build a profile institutional base of social policy in Ukraine. The system of views on the models of improving the quality of life in the era of modern neoliberal transformations is described.

Key words: social policy, welfare state, quality of life, government regulations, pension system

ЗМІСТ:

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	8
1.1 Концепція соціальної держави, як теоретична основа розробки та реалізації соціальної політики	8
1.2 Еволюція моделей соціальної політики як засад функціонування соціальної держави.....	13
1.3 Інституційна основа соціальної політики в контексті взаємодії громадян та держави.....	22
1.4 Історія соціальної політики в контексті сучасних комунікативних реалій.....	31
РОЗДІЛ 2. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ВЕКТОР УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ТА ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ ДЕРЖАВИ	37
2.1. Якість життя як основний індикатор ефективності соціальної політики держави	37
2.2 Проблеми вимірювання якості життя в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства.....	47
2.3 Якість життя населення як фактор забезпечення сталого розвитку в умовах пандемії.....	55
РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНИ	60
3.1. Проблеми управління якістю життя населення в Україні: сучасний стан та перспективи.....	60
3.2 Пенсійна реформа в Україні: загрози та перспективи сталого соціального розвитку держави.....	77
3.3 Ринок праці та зайнятість в контексті удосконалення вітчизняної соціальної політики.....	82
ВИСНОВОК	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з найбільш суспільно-значущих елементів науки публічного управління та адміністрування виступає концепція соціальної політики. Саме цей механізм зданий створювати фундаментальні засади принципів соціальної справедливості. На цьому поприщі Україна пройшла вагомий шлях і почала змінювати базові ідеї з оптимізацією до сучасних умов неоліберальних трансформацій. Однак багато дослідників акцентують увагу на тому, що сучасні правові центри соціальної політики мають вагому кількість прогалин, щодо регулювання законодавчої бази. Також одним із основних факторів виступає фінансова нестабільність, яка здатна підірвати засади державної політики соціальної справедливості. В сучасних кризових умовах матеріальний стан населення та доступ до реалізації передбачених законом прав є одним із основних якорів соціальної політики. Виходячи з цього постає питання щодо ефективності регулювання корупційних проявів та дослідженні самого явища соціальної політики

Головним *категоріальним змістом* соціальної політики є встановлення суспільної справедливості під патронатом держави, як регулятора соціально-правових відносин. А відтак, проведення подібної політики є своєрідним демпфером у траєкторії економічного розвитку, стратегії соціальної забезпеченості та ригідності юридичної системи цілих держав. Ми маємо вагому систему соціальних контактів, які потребують державного врегулювання. Саме тому на державу покладається вагома кількість зобов'язань, оскільки вона є монополістом на поприщі соціальної політики.

З метою ефективності правових регуляцій, законодавець змушений вивчати етимологію самого явища соціальної політики: простір її функціонування, здатність до системних перетворень і так далі. Саме детальне вивчення походження соціальної політики допомагає встановити причинно-наслідковий зв'язок явищ, які сприяють впровадження принципу всезагальної справедливості.

Стан наукової розробленості проблеми. Соціальну політику, як основоположну сферу науки публічного управління та адміністрування вивчали такі дослідники, як Уільям Беверідж, П'єр Хансон, Ерік Райнерт, Норберт Болц, Френсіс Бекон, Макс Вебер, Теренс Ганслі та ряд інших вчених. Також проблемам соціальної політики присвячено багато праць вітчизняних науковців. Зокрема, Скуратівський В.А, Палій О.А, Бочаров В.В, Лібанова Е.М, Макарова Є.В. та інші вчені вивчали етимологію самої соціальної політики і її вплив на досягнення всезагальної соціальної рівності. Варто зазначити, що сутність самої соціальної політики розглянуто в контексті міждисциплінарного дослідження і тому носить фрагментарний характер.

Нормативною основою дослідження виступає Конституція України, закони та постанови Верховної Ради, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази та розпорядження міністерств, укази Президента України, міжнародні правові договори, рішення Конституційного суду, рішення Європейського суду з прав людини, акти органів місцевого самоврядування і т.д. Враховуючи також прикладний характер дослідження, з метою всебічного аналізу використовуються емпіричні методи пізнання. Зокрема, таку базу дослідження складають статистичні дані, звіти міжнародних організацій, думки профільних експертів, тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» згідно з ініціативною темою «Трансформація системи публічного управління України в умовах реалізації цілей сталого розвитку» (ДР №0118U100522), в межах якої автором досліджено питання соціальної політики України та держав світу в контексті сталого інноваційного розвитку.

Метою цієї роботи є дослідження особливостей реалізації державної соціальної політики в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- Описати основні принципи соціальної держави в контексті досягнення суспільної рівності;
- Дослідити еволюцію розвитку основних моделей соціальної політики в контексті функціонування соціальної держави;
- Описати сучасний стан правового забезпечення соціальної політики в Україні;
- Дослідити поняття «якість життя», як індикатор реалізації основних напрямків соціальної політики держави;
- Проаналізувати основні проблеми вимірювання якості життя громадян України;
- Дослідити перспективи та сучасний стан управління якістю життя в Україні;
- Проаналізувати стан реалізації пенсійної реформи, в контексті загроз та перспектив сталого соціального розвитку держави;
- Розглянути стан зайнятості населення в Україні, як сферу впливу регулятора соціальних правовідносин.

Об'єктом даного дослідження є державна соціальна політика.

Предметом дослідження виступає формування та реалізація державної соціальної політики, як інструменту забезпечення соціальної справедливості.

Теоретико-методологічну базу дослідження становить сукупність прийомів і методів наукового аналізу, доцільність застосування яких визначається специфікою об'єкта та предмета, поставленими завданнями дослідження. Її зміст складають як загальнонаукові, так і спеціалізовані методи пізнання, прийоми емпіричного дослідження і включеного спостереження. А відтак, метод аналізу й синтезу використовується для дослідження правової моделі соціальної політики. В контексті дослідження генезису та ретроспективного погляду застосовується історичний метод дослідження. Політико-правовий метод використано для визначення реального стану соціальної політики в нашій державі, аналізу декларацій високопосадовців й досліджені проявів елементів несправедливості на рівні

вищих ешелонів влади та звичайних громадян. Системний та структурно-функціональний метод використовувався при дослідженні способів інституціонального забезпечення соціальної політики, їх структури та функцій; компаративний методи використано при вивченні зарубіжного досвіду створення моделей соціальної справедливості та можливості його використання в Україні; методи дедукції, індукції та прогностичний методи застосовано для визначення проблем функціонування сучасного стану правового забезпечення; табличний метод застосовано в ході уточнення окремих даних. Метод узагальнення використано в процесі формулювання висновків дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в визначенні проблем функціонування соціальної політики та напрямів їх вирішення.

Серед результатів дослідження ознаками новизни характеризуються наступні положення:

- Досліджено сценарії розвитку соціальної політики в контексті формування та розвитку нашої держави.
- узагальнено проблеми соціальної політики в державах з авторитарною компонентою управління.
- актуалізовано положення про використання позитивного досвіду зарубіжних країн щодо право-регуляторної діяльності на поприщі державної соціальної політики
- запропоновано нормативно-правові зміни, щодо кодифікації діючого законодавства з питань соціальної політики у єдиний кодифікований нормативно-правовий акт
- проаналізовано з пропозиціями особистого бачення теоретичний виклик у вигляді безумовного базового доходу та негативної шкали оподаткування, як новітніх елементів розвитку соціальної політики.
- доповнено та проаналізовано трирівневу систему соціальних трудових правовідносин в контексті сучасної комунікативної реальності

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення цієї магістерської роботи можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – в майбутніх наукових дослідженнях з питань соціальної політики. Під час написання підручників, навчальних посібників, довідкової й методичної літератури, монографій з цих питань;

Апробація результатів дисертації. За матеріалами магістерської дисертації 10 грудня 2020 року автором будуть доповідатися тези на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку» НТУУ «Київський Політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» на тему «Траєкторії розвитку соціальної політики в епоху неоліберальних трансформацій».

Публікації. За матеріалами магістерської роботи опублікована стаття в науковому фаховому виданні з економічних наук Миколаївського національного аграрного університету «Modern economics» на тему «Безумовний базовий дохід, як інструмент соціальної політики держави». Номер друкованого випуску – 23 (2020). Дата публікації на сайті видання – 20.11.2020.

Структура та обсяг магістерської дисертації відповідають меті та задачам дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 107 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Концепція соціальної держави як теоретична основа розробки та реалізації соціальної політики

Тенденції сучасного світу диктують умови, де минулі традиції та суспільні уклади трансформуються в новітні апроговані моделі. Раніше забута модель поведінки здатна перетворюватися у нову норму через певний проміжок часу. А відтак розмаїття понятійно-категоріального апарату юридичних та політологічних систем характеризується спіральним типом розвитку. Класична ліберальна ідеологія здатна проходити етап пертурбацій у лібертаріанство чи неолібералізм, а юридична система спроможна займатися ексгумацією раніше забутих правових звичаїв. Ми всі живемо в епоху перманентної дискусії щодо пошуку ідеалізованої системи, однак саме в цьому диспуті і полягає баланс шляху до сталого інноваційного розвитку.

Соціальність – це елемент соціальної політики держави, функціонування якого не можливе без здійснення державних регуляторних функцій. Варто зазначити, що соціальність стала можливою виключно в період доктринальних ідеологічних змін, де держава почала переставати асоціюватися з одноосібним правителем. Саме тоді, коли почали створюватися політико-правові інституції, держава почала слугувати своїм громадянам і виконувати сервісну функцію. А відтак, згідно концепції соціальної політики німецького вченого Фабріціуса, початок існування соціальності, як елементу соціальної політики бере свій відлік з часів 19 століття [1]. Проте чи можна протиставити індивідуальність соціальності? На нашу думку, соціальність не є антитезою класичної ліберальної ідеї, оскільки існування однієї дефініції не можливе без іншої. Ми всі виходимо з простих самоочевидних істин, що наше суспільство є розшароване на певні соціальні категорії, які вирізняються за своїми матеріальними, духовними та іншими складовими, проте єдиний консолідатор, який об'єднує всі суспільні страти під загальноприйнятою егідою – це держава. Держава є механізмом, який слугує громадянам в якості

сервісних, фідучіарних функцій. Саме регулятор має на меті створити рівність правовідносин між різними категоріями громадян. А відтак, слово соціальність може мати конотацію «громадськість». Соціальна політика в певному сенсі є громадянською політикою, оскільки вона спрямована на встановлення всезагальної справедливості серед звичайного населення.

Якщо дивитися на сучасні моделі політики багатьох держав, то можна зробити один дуже важливий висновок. Майже всі вони є соціально-орієнтовними або ставлять таку ціль, досягнення якої визнається пріоритетним. Подібні ідеї збереглися й до наших часів після Другої Світової війни. Саме слово «соціальний» має вагоме антропогенне навантаження, акцентуючи увагу на обов'язку, що покладається на державу. Проте яким чином соціальність стає механізмом досягнення суспільної рівності?

Ми виходимо з простої самоочевидної істини, що всі жителі планети мають певні права. А відтак, якщо є права, то має бути й певний механізм задля можливості їх реалізації. І в цьому питанні держава повинна проявляти найбільшу турботу за справедливістю у відношенні до своїх громадян. Концепція соціальності – це в першу чергу питання сильної влади, якій відповідає етатистська тенденція державотворення. Саме в цьому і є протиріччя між ліберальною країною та соціальною державою. Ліберали діють згідно концепцій неокласицизму французького вченого Віктора Гюго, який запевняв, що втручання державного регулятора у життя повинно бути мінімальним. Держава не має докорінно регулювати сектори економіки, трудового права та ін. В якомусь сенсі ця ідея вірна, бо в ситуації, коли ми йдемо в супермаркет за продуктами, ми всі хочемо бути лібералами, щоб нам ніхто не нав'язував наш вибір і ми вільно розпоряджалися на власний розсуд своїми правами обирати той чи інший продукт.

Простіше кажучи, держава не повинна втручатися у сферу добровільного укладення контрактів між підприємствами, а воля соціального договору повинна возводитися до абсолюту. Це і є концепція «вільного ринку», де товари та послуги є об'єктом договірних відносин. Але давайте уявимо зовсім

іншу ситуацію. Ви хочете записатися до лікаря у державній поліклініці, маючи певні пільги. Ви стаєте у довжелезну чергу, розуміючи, що маючи вагомі проблеми зі здоров'ям, ви не зможете вистояти в ній вагому кількості часу. Одразу постає питання: «Чи повинні дані відносини бути врегульованими державою?». Не дивлячись на те, що в нашому законодавстві майже не існує поняття черги, пільговики повинні обслуговуватися уникаючи цього симетричного скупчення людей. Тобто держава за допомогою владних механізмів примусу та управління регулює найелементарніші правові відносини нашої життєдіяльності, встановлюючи при цьому гарантії справедливості.

Якщо не вдаватися до одиничних випадків, то можна прослідкувати певні ознаки соціальної держави [2]:

- *Гідний рівень життя. Держава відповідальна за надання кожному громадянину прожиткового мінімуму, який гарантує гідне існування.*
- *Соціальна рівність. Соціальну рівність слід розуміти як рівність стартових можливостей, а не рівність результатів діяльності.*
- *Соціальний захист тих, хто втратив дохід або засоби до існування (з причини хвороби, інвалідності, старості, втрати годувальника, безробіття), а також оплата витрат на медичне обслуговування.*
- *Піднесення добробуту всього суспільства. Показником добробуту є рівень бідності. Зазвичай у розвинених країнах він не перевищує 10%*

Виходячи з даної характеристики, держава встановлює умови рівного старту для всіх громадян. Якщо ти в малолітньому віці став сиротою, то держава подбає про тебе та встановить опіку, тим самим ліквідує умови несправедливості. Саме функція турботи є чіткою детермінацією дій в даному випадку.

Також вважаємо за необхідне закцентувати Вашу увагу на такій державній соціальній функції, як подолання бідності. Це є загальноприйнятою метою, яка

існує майже у всіх державах світу. Культивує подолання проблеми бідності Організація Об'єднаних Націй. Саме вона, щороку складає індекс людського розвитку майже у всіх країнах світу. Якщо ж говорити про цю ситуацію в українських реаліях, то більше 60% українців проживають за межею бідності [2]. Саме такі невтішні дані були надані ООН в 2017 році. Але звідки з'являється бідність? На нашу думку, приводом цього є декілька проблем, які є рядом одиничних першопричин. Економічна та фінансова нерівність, високий рівень захворюваності, криза демографічних масштабів, низький рівень освіти, політична кон'юнктура й релігійно-філософські доктрини (аскетичний образ життя та ін). Якщо дані тези імплементувати в українські реалії, то можна прийти до висновку, що наша держава уражена трьома основними проблемами, які є бичем соціальної несправедливості. Демографічна криза, економічна нерівність та політична кон'юнктура. Саме вони є перепонами, щодо ліквідації бідності в нашій країні. Говорити про недосконалий рівень грамотності населення безглуздо, в умовах, коли майже кожен другий українець має вищу освіту [3]. Також ми є світською державою і не маємо певних проблем з аскезою та відлунням релігійно-філософських течій. Простіше кажучи, такі ідеї не домінують в суспільстві, а відтак проблема криється в таких речах, як домінування корупції і розгалуженому бюрократичному апараті. Ця першопричина є витоком подальших дилем економічної та демографічної криз.

Соціальність – це той інструмент, який створює можливість матеріальних балансів. Саме соціальна політика слугує призмою колективного добробуту, де всі громадяни розглядаються в якості єдиного суспільного комплексу. Соціальна справедливість, державні гарантії, всезагальна безпека та колективна раціональність є умовними стовпами цінностей соціальної політики. Рольова модель будь-якої соціально-орієнтованої держави полягає у виконанні функцій уявного громадянського демпферу, де ризики соціальної несправедливості покладаються на державу, як регулятора суспільних відносин. Зокрема, український дослідник Н.Дехтяр розглядає соціальну

державу, як суспільні дії, рішення проблем якого стосується усього суспільства [4]. У своїй роботі, вчений неодноразово запевняє, що соціальна держава є найвищою ланкою здійснення соціальної політики та встановлення всезагальної справедливості. А відтак, можна зробити висновок, що елемент соціальності, як складової соціальної політики функціонує виключно в рамках соціально-орієнтованої держави. Стаття 1 української Конституції свідчить про те, що Україна є соціальною державою, а тому на неї покладаються функції, щодо встановлення соціальної рівності. [5]. А відтак, можемо зробити висновок, що єдиним загальноприйнятим гарантом умов рівності і впровадження соціальності є держава в контексті:

- Забезпечення прав громадян, щодо їх соціального захисту
- Гарантії щодо соціальних пільг у вигляді субсидій, дотацій та ін.
- Розбудова системи пенсійного та трудового забезпечення
- Подолання проблем демографічного розвитку
- Забезпечення соціальних виплат, як єдиного базового доходу певній категорії громадян.

Всі ці перелічені понятійні категорії входять до єдиного семантичного складу соціальної політики, як явища державотворчого характеру. Проте важливо розуміти навіщо держава вживає подібні заходи, щодо соціальної рівності в суспільстві. Законодавець виходить з простої самоочевидної істини, що від самого народження людина може опинитися в скрутних стартових умовах. Якщо батьки дитини неспроможні виконувати батьківські обов'язки в силу певних обтяжливих обставин, то подібну опіку буде виконувати держава силами спеціалізованих закладів інтернатів. Фактично, держава є страхувальником своїх громадян від випадків, які настають не з вини самого суб'єкта даних правовідносин. Особам з інвалідністю створюється спеціальна законодавча база із квотами на влаштування на роботу, виплачуються певні щомісячні виплати та створюються соціальні гарантії. Законодавець виходить з принципів, що особи з інвалідністю мають нерівні умови щодо працевлаштування в конкурентному полі й саме тому зобов'язує підприємців

наймати, принаймні, кожного 10 працівника, який має певні вади із здоров'ям. Фактично, держава створює умовний баланс і не дає суспільству розшаруватися на «спроможних» і «неспроможних». В певному сенсі – це і є соціальна справедливість.

А відтак, можемо зробити висновок, що держава – це механізм, який забезпечує соціальність в умовах суспільного дисбалансу. Держава створює рівні умови для всіх категорій громадян і сприяє захисту їх прав.

1.2 Еволюція моделей соціальної політики держави

Соціальна політика має багато різновидів її прояву та вагому історію формування. Період активного застосування інструментів соціальної політики пов'язують з виникненням незалежних державних інституцій, метою яких було створювати справедливі умови функціонування для всіх категорій громадян.

На даному етапі розвитку, ми живемо в динамічному світі, який наповнений свободою вибору та плюралізмом думок. Але ми навіть і не помічаємо як усюди стикаємося з проявами державної та політичної влади, де ми виступаємо в ролі об'єктів даних відносин. Переходячи автомобільну дорогу або купуючи товар у супермаркеті, ми підпадаємо під вплив владних механізмів регулювання суспільного життя. Так само відбувається і з соціальною політикою, де все населення держави виступає в ролі об'єкта над яким здійснюється влада.

Але навіщо потрібна влада? Навіщо невидимий регулятор встановлює певні суспільні та загальнообов'язкові правила? Відомий італійський державний діяч та політолог Ніколо Макіявеллі зазначав, що влада необхідна для керування соціальною групою з встановленням спільних цілей в умовах різних соціальних інтересів та потреб. Простими словами, будь-яке публічне управління та адміністрування просто неможливе без взаємної згоди на

застосування владних механізмів. Але давайте розберемося більш детально, щодо основних компонент цього впливового явища. Влада може застосуватися лише опираючись на одну з трьох основних максим: сила, матеріальна вигода та авторитет. Всі вони сформулювалися в результаті історичного розвитку суспільства. А відтак, сила проявлялася у захопленні однією соціальною групою іншої та встановлення там своїх правил й порядків. Це є повністю загарбницьким типом поширення впливу. Якщо ж говорити про матеріальну вигоду, то влада поширюється на її об'єктів за допомогою майнового інтересу. Вагомий час в історії існували найманці, які за певну винагороду присягалися тобі у вірності та входили до твого спектру впливу й повноважень. Найпростішою і однією з найефективніших форм влади є авторитет. Саме через його проходить абсолютно кожна людина, бо влада наших батьків щодо нас, повністю покладається на цей механізм.

Якщо ж говорити про державу в конфігурації застосування соціальної політики, то вона поєднує в собі всі ці компоненти влади та є монополістом на застосування сили в правовому полі. Держава за допомогою влади координує, регулює та контролює всі сфери суспільного життя населення, де виступає у ролі регулятора.

А відтак, суб'єктом правовідносин з питань соціальної політики є народ, а якщо говорити в гіперонімічному форматі, то окремі категорії населення:

- Безробітні
- особи похилого віку
- особи, що перебувають на пенсійному забезпеченні
- особи з інвалідністю
- ветерани
- малозабечені сім'ї
- бездомні особи
- сироти та ін.

Отже, ми бачимо, що держава, як суб'єкт соціальної політики, поширює свій вплив на широкі верстви населення. Також слід зазначити, що навіть, якщо твій статус не має вищезазначеної соціальної особливості, то влада соціальної політики все одно поширюється на тебе. Наприклад, коли постає питання, щодо регулювання кількості днів трудової відпустки. В цей час звичайний працюючий громадянин держави вступає у дані правовідносини у якості другого суб'єкта соціальної політики

Якщо ж говорити про другий суб'єкт даних правовідносин, то його можна описати єдиним словом – «держава». Але давайте розглянемо це в широкому гіперонімічному контексті. Суб'єктом соціальної політики в Україні може бути:

- Кабінет Міністрів та міністерства
- Відомства та установи
- Громадські, релігійні організації
- Профспілки
- Волонтери шляхом участі в громадських ініціативах

Тобто можемо зробити висновок, що категорії, як об'єктів так і суб'єктів соціальної політики за для уникнення розгалуженості, можна поєднати у 2 основні: суб'єкт – держава і громадяни, об'єкт – правовідносини у сфері соціальної політики. Вважаємо за необхідне зосередити Вашу увагу на тому, що подібний суб'єктний та об'єктний склад соціальних правовідносин не є унікальним за своєю суттю і застосовується у всіх країнах світу без виключення. Фактично всі держави світу визначають у якості суб'єкта соціальної політики державу і окремі категорії громадян. Це в свою чергу є квінтесенцією соціальної науки, як такої.

Доктор історичних наук Анатолій Михненко та аспірант кафедри управління суспільним розвитком Наталія Щур у своїй роботі виділяють близько 7 моделей походження соціальної політики [6]. Зокрема автори цієї роботи зосереджують увагу на «Бісмарківській» моделі, назва якої була отримана в честь першого німецького канцлера Отто Фон Бісмарка. Основою

розбудови соціальної політики у ті часи стала армія. Саме цей силовий інститут держави увібрав весь фундаменталізм соціальних правовідносин того часу. В армії Бісмарка почали з'являтися офіційні лікарняні відпустки, побудова колективних договорів існувала на засадах паритету і так далі. Фактично, Бісмарк створив єдиний інституціональний механізм, який слугував у якості експорту соціальної моделі на інші суспільні інститути.

Наступним етапом розвитку моделей соціальної політики стала концепція Беверіджа 1942 року. Її авторство належить британському депутату-лейбористу, прихильнику ідей англійського фабіанства Уільяму Беверіджу. Саме він став у 1941 році головою спеціального комітету Великобританії з питань соціальної політики. Практично за рік своєї роботи, він створив звіт комітету, який увійде в історію під назвою звіт Беверіджа [7]. Цей науково-практичний акт пропагував три основні рекомендації: пропозиції майбутнього не повинні бути обмеженими приватними інтересами, соціальне страхування – це тільки одна частина соціального прогресу і політика соціального забезпечення повинна бути досягнута між громадянином та державою [7]. Варто зазначити, що доктринальними ідеями такого акту стало кейнсіанство, як основна економічна модель часів епохи «Рах-Амерікана». Саме суворе дотримання етатистської тенденції державотворення було возведено до абсолюту у звіті Беверіджа. Подібна концепція стане експортною моделлю за часів 5-ї французької республіки 1960 року. Саме в цей період вчений Франсуа Перру стане членом Соціальної Ради Франції. Згодом він виступить у ролі засновника теорії економічного дирижизму, яка буде домінувати на поприщі соціальної політики [8]. Фактично, модель Беверіджа стала диктатом жорсткої адміністративної політики держави, де епоха кейнсіанства ставила за основу державне втручання у різні сектори економіки. Трирівнева типізація соціального захисту, де держава надає соціальні гарантії всім громадянам, роботодавець – своїм працівникам, а робітник створює особисті додаткові соціальні гарантії власноруч, стала ідеєю номер 1 на поприщі вивчення основ соціальної політики [7]. Також в умовах Другої Світової війни, держава не

могла виконувати в повному обсязі всі соціальні гарантії, а відтак за моделлю Беверіджа, основою соціальної політики держави виступало забезпечення медицини, рівне виховання дітям і подолання безробіття. Саме цей триумвірат принципів соціальної політики становив єдиний базовий комплекс того періоду. У 1952 році максими, які закладав Уільям Беверідж стали основою для створення британським парламентом закону «National Health Service Act 1952» [9].

Третьою моделлю соціальної політики є соціал-демократична або скандинавська. Вона була розроблена ще у 20-х роках минулого століття та її метою було створення найвищого рівня соціального патерналізму. Це був диктат етатизму у соціальній політиці, де фактично всі обов'язки покладаються на державу, як регулятора суспільних відносин. Держава за допомогою жорсткого втручання в економіку встановлювала принципи справедливості. Фундаментальним базисом цієї моделі є перерозподіл прибутків. Саме ця тенденція характерна і донині таким країнам, як Швеція, Данія і найбільше застосовувалася урядами Стефана Льовена та Елле Торінг Шмідт. Ця модель немає такої вагомої історичної ретроспективи, як модель Беверіджа, проте також характеризується певним набором понятійних категорій. А відтак, у 1933 році вийшов твір «Утікач перетинає свій слід» автора Акселя Сандемусе, який здобув широку популярність у скандинавському світі [10]. Як зазначали читачі цього твору: «В ньому є вираження скандинавського розуму». Аксель Сандемусе в абсолют такого публіцистичного акту ставить доволі наукові тези, які він іменує, як Закон Янте. Саме це і створює основу для пропаганди соціальної рівності у суспільстві, з обов'язковою домінацією колективізму над індивідуалізмом. Навіть і до сьогодні Закон Янте застосовується у навчальному процесі країн Скандинавії. Фактично, це принцип соціальної рівності, який становить окрему ідеологічну одиницю, бо саме така колективна ідентичність є притаманною Скандинавському регіону [11].

Цікавою особливістю є те, що Скандинавська модель соціальної політики зароджується у часи домінування кейнсіанства у Сполучених Штатах Америки. Саме рольова економічна модель Джона Кейнса знайшла підтримку за часів урядування Хансона Пера Альбіна, прем'єр-міністра Швеції з 1932 по 1946 роки. План виходу із кризи 1930-х років Шведського уряду, полягав саме у застосуванні механізми соціальної направленості. Збільшення соціальних виплат, всезагальне пенсійне забезпечення, створення робочих місць шляхом реорганізації суспільних робіт і так далі. Фактично, комплекс мір соціальної спрямованості допомогли Швеції вийти із кризи. А відтак, соціал-демократична партія залишалась при владі і формувала коаліцію до 1976 року [12].

Варто зазначити, що Друга Світова війна значно збільшила розрив між багатством та бідністю у багатьох країнах Європи. Це призвело до використання методів соціального балансу і Скандинавська модель увібрала в себе всі чинники суспільного регулятора. В ті часи у Швеції, Данії та Фінляндії були введені державні велфери на кожну дитину у сім'ї. Діти ставали об'єктом соціального захисту, субсидіарна турбота за якими покладалася на державу. Тоді до, так званих, «слабких груп» входили: діти віком до 6 років, особи похилого віку, діти з сімей що мають скрутне становище, безробітні і «залежні» (наркомани; особи, що зловживають алкогольними напоями і так далі). Чітке законодавче розмежування орієнтації соціальних механізмів суспільного балансу дозволило врегульовувати питання бідності і майнового розшарування [13].

Ліберальна модель соціальної політики виходить з простих самоочевидних істин: «Кожна людина належить сама собі». Це всесвітньо відома теза, яка становить етимологію лібералізму, як політичної ідеології. «Немає жодної влади світу, яка буде поширюватися на мене більше, ніж моя власна». Саме тому англо-американська ліберальна модель ставить на меті певні обмеження щодо політики соціальної спрямованості. Справа в тому, що класичний лібералізм виходить з ідей «Laissez-faire» або державного

невтручання [14]. «Всі люди від народження володіють рівними правами, а тому не треба жаліти тих, хто не зміг їх реалізувати». Відтак, ліберальна модель соціальної політики залишає певну надлишкову категорію громадян, які не повинні мати державного втручання, оскільки деякі люди можуть прожити і без соціального забезпечення. Також держава несе додаткову субсидіарну відповідальність за саму соціальну політику. Якщо проводити паралелі з трирівневою системою Уільяма Беверіджа, то за ліберальною концепцією, найбільші обов'язки покладаються на громадянина і роботодавця, де держава грає допоміжну функцію.

Якщо говорити про неолібералізм, то він суттєво відрізняється від ідей класичної теорії. Неоліберальні ідеї досягли свого апогею під час правління Маргарет Тетчер у Великобританії та Рональда Рейгана у Сполучених Штатах Америки. Світова історія іменує ці періоди теоретико-ідеологічних апогеїв, як «тетчеризм» та «рейганоміка». Фактично, ці два діячі політичної авансцени запровадили новий підхід і до соціальної політики. Концепція неолібералізму почала оцінювати стартові умови кожного громадянина, оскільки наявність самого права і можливість його реалізації – це дві доктринальні протилежності. Всі британці мають право на вищу освіту, однак шансів вступити до ВУЗу у сина прем'єр-міністра та сина робітника заводу є різними. Й саме тому, теорія неолібералізму почала урівнювати суспільство не тільки в правах, але й в можливості їх реалізації. Це, так би мовити, лібералізм з людським обличчям, якого не існувало вагому кількості часу.

Консервативна модель соціальної політики знайшла своє застосування у Центральній Європі, зокрема в таких країнах, як Німеччина, Чехія, Нідерланди, Бельгія та інші. Її етимологія не суттєво відрізняється від раніше зазначених моделей Беверіджа, Бісмарка та інших. Головною ідеєю консервативних соціальних взаємовідносин є двостороння направленість зобов'язань. Працедавець створює працівнику всі необхідні соціальні умови, а працівник працює маючи матеріальну вигоду та соціальні гарантії.

Часи розробки консервативної моделі соціально політики припадають на часи кейнсіанства та домінації етатистської тенденції на поприщі економічних траєкторій. Майже всі країни світу того часу, застосовували владні механізми для адміністративного втручання в соціальні і фінансові процеси. Розробка консервативної моделі соціальної політики належить християнсько-демократичному союзу Німеччині часів Конрада Аденауера. Ця модель характеризується вагомою кількістю соціальних видатків. А відтак, якщо у 1960 р. частка видатків на соціальні цілі становила 20,4 відсотка ВВП, то у 1981 р. вона сягнула 29,2 відсотка [15]. Також ця модель соціальної політики була характерна до головування французьких соціалістів на чолі з президентом Франсуа Міттераном, який знаходився при владі з 1981 по 1995 роки.

Також деякі науковці вирізняють рудиментарну модель соціальної політики. Її прояви більш характерні до іберійського континенту, а саме Іспанії та Португалії. Вона характеризується відсутністю правового регулювання соціальних відносин між працедавцем та робітником, а також відсутністю соціальних гарантій. Така модель є приклад домінування аномії на поприщі суспільно важливих правовідносин. Коли робітник не укладає трудовий договір з працедавцем, він позбавляє себе можливості отримувати пенсійне забезпечення в майбутньому. Такі двосторонні відносини будуються на тіньових фідуціарних основах, де довіра стає основою валютою даних взаємовідносин. Фактично, рудиментарна модель соціальної політики характерна для країн, де існує вагомий тіньовий сектор економіки. Працедавець разом з робітником йдуть на порушення трудового законодавства, коли не заключають між собою двосторонній договір. Це призводить до того, що громадяни обмежують фіскальний простір, не платячи податки. В свою чергу, це призводить до обмеженого фінансування соціальної сфери суспільства. Ми вже згадували про трирівневу систему соціальної політики Уільяма Беверіджа. За рудиментарною моделлю, кожен із суб'єктів піклується лише про себе. У тріумвіраті стримувань і противаг, держава

підключалася про працедавця і робітника, працедавець турбувався про робітника і державу (сплачуючи податки), робітник підключався про працедавця (виконуючи роботу, згідно своїх зобов'язань) та державу (сплачуючи податки). За рудиментарної моделі, кожен з вищезазначених інтересантів підключається виключно про себе, а держава, як сторона соціальних правовідносин – відсутня.

Також варто зазначити, ще одну модель соціальної політики, яка поки що не згадується у працях інших науковців – це пандемічно-кризова модель соціальної політики. Своє поширення і широту застосування вона набрала лише у 2020 році у зв'язку з пандемією коронавірусу у світі. Її суб'єктний склад доповнився ще одним учасником, а саме – міжурядовою організацією, як координата дій світових держав. Саме Всесвітня Організація охорони здоров'я є четвертим суб'єктом в системі Беверіджа. Пандемічно-кризова модель характеризується ургентними діями її функціонування. Також жодна з країн світу не ставила на меті проведення такої соціальної політики. Фактично, зовнішні обставини змусили світові країни провадити таку модель у реальність. Варто зазначити, що пандемічно-кризова модель ставить на меті свого захисту абсолютно все населення планети, як категорію уразливих суб'єктів. Особливістю застосування є те, що всі інші соціально-деструктивні елементи стають другозначними. Суспільство зосереджується виключно на одній проблемі, а держава виділяє вагому суму коштів на подолання самої проблеми та її наслідків.

Варто зазначити, що хвороби у якості проблем соціального масштабу мали значне місце в історії. Згадати, наприклад, поліомієліт часів 1950-х років у Сполучених Штатах Америки. Майже 57.000 дітей захворіли за один рік. З них близько 21.269 дітей залишилися паралізовані, а 3.175 – померли [16]. Це в свою чергу створило вагоме соціальне навантаження на державу та змусило збільшувати соціальні виплати з кожним роком, але створення вакцини Джоном Солком змінило світ. Ця проблема суспільно-соціального масштабу відійшла у минуле. Сполучені Штати змогли створити баланс у видатках на

соціальну політику. А відтак, пандемічно-кризова модель соціальної політики характеризується швидкими видатками і ургентною реорганізацією запланованих бюджетів. Подібна модель має характер колапсу і потребує швидких змін, проте її застосування є непостійним.

Отже, можна зробити висновок, що класифікація соціальної політики за моделями є зручним науково-теоретичним інструментом, який дозволяє відслідковувати історичні пертурбації та знаходити певну закономірність у процесі їх створення. На нашу думку, для України характерний симбіоз ліберальної та консервативної моделі соціальної політики. Справа в тім, що наша держава вагомий час знаходилася у складі Радянського Союзу, що унеможлиблювало створення єдиної ідентичної моделі. Після проголошення незалежності, Україна почала експортувати вже готові шаблони соціального управління. Як результат, наша держава має єдину модель, яка поєднує в себе відлуння консервативних цінностей помножених на ліберальний суспільний уклад.

1.3 Інституційна основа соціальної політики в контексті взаємодії громадян та держави

Вагомий історичний період часу, держава домінувала над соціальними інститутами суспільства. Військовий обов'язок своїй Батьківщині був важливіший за сім'ю, а роль виховання часто замість батьків виконувала державна система. Фактично, лише з домінуванням епохи ліберальних цінностей під патронатом глобальних інституцій, світ кардинально змінився. Держава почала виконувати сервісну функцію, де громадяни ставали найвищою цінністю усієї політики. Фактично, держава стала інструментом задоволення потреб, а не домінантом суспільної ідентичності. Громадяни звертаються до державних послуг виходячи з власних корисних мотивів, оскільки це зручно. Як висловлювався засновник теорії вільного економічного ринку Адам Сміт: «Можливістю купити хліб у магазині, ми зобов'язані не

альтруїзму хлібороба, а його бажанню заробити грошей». Держава – це і є інструмент, який за певну плату забезпечує громадянам безпеку, порядок на вулицях, ліквідацію проблем з екологією, можливість отримання освіти і невідкладної медичної допомоги, тощо. Фактично, всі ми можемо в один момент відмовитися від послуг держави, що допоможе нам зберігати вагому суму коштів, які ми відраховуємо в бюджет у якості податків. Не буде існувати таких понять, як акциз та парафіскальні збори, що зробить наші товари значно дешевшими. Відмова від держави – це вагомий теоретичний виклик, який ставлять перед собою анархо-синдикалісти. Зокрема Роберт Нозік у своєму творі «Анархія, держава і утопія» створює вагому теоретичну базу поняттю держави «нічного сторожа» або «Laissez-faire». Орієнтується він на відомі там теореми всезагального добробуту розроблені з моделлю оптимальності Вільфредо Парето. Проте, якщо громадяни повністю відмовляться від держави, то вони мають створити міні-державу навколо себе. Якщо відсутня поліція, то ти маєш сам себе захищати від грабежів та насильства. Якщо немає судів, то ти сам будеш змушений звертатися до третьої сторони при вирішенні певних правових спорів.

Фактично, держава виступає у ролі допоміжного інструменту людської життєдіяльності. Її інститути слугують для покращення життя громадян і за їх податки виконують сервісні функції. А відтак, дуже важливою складовою у даних правовідносинах є прямий контакт двох суб'єктів. Держава повинна прислухатися до своїх громадян, оскільки саме вони встановлюють якість наданих послуг. Варто зазначити, що ліберальний концепт Роберта Нозіка показав свою неефективність під час Великої Депресії у Сполучених Штатах Америки. Ринкова капіталістична економіка була змушена трансформуватися в солідаристський тип державного управління. Саме тоді були введені посібники по безробіттю і матеріальна допомога на кожну дитину. Фактично, ліберальний уклад суспільства змінився соціал-демократичним устроєм і це принесло свої плоди.

З моменту отримання незалежності, Україна стала на шлях ліберального розвитку, де жорстке адміністративне втручання змінилося «невидимою» рукою капіталістичного ринку. Вже у 1997 році, соціальна політика зазнає першого пострадянського нормативного врегулювання. Указ президента України Леоніда Кучми 1166/97 регулював питання основних напрямів розвитку соціальної політики на період 1997-2000 років [17]. В цьому нормативно-правовому акті зазначається про лібералізацію економіки, приватизацію та ліквідацію адміністративно-розподільчої системи планування. Зокрема, визначалися наступні стратегічні цілі:

- досягнення відчутного поліпшення матеріального добробуту і умов життя людей;
- забезпечення повної продуктивної зайнятості населення, підвищення якості і конкурентоздатності робочої сили;
- гарантування конституційних прав громадян на працю, соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло;
- переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї;
- забезпечення соціальної підтримки соціально найвразливіших верств населення;
- вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, особливо дитячої, підвищення тривалості життя;
- значне поліпшення соціальної інфраструктури [17].

Проаналізувавши вищезазначене, можна констатувати акцент державної політики на дві суспільні інституції: сім'я та трудовий сектор. Саме ці два об'єкти правового регулювання мали найбільше значення у державній стратегії на 1997-2000 роки. Важливо зазначити, що ця стратегія не є суто юридичним документом, а носить скоріше доктринальний характер.

Відсутність юридичної точності є найхарактернішим елементом таких стратегій, оскільки вказується виключно узагальнені тези, а не аж ніяк, спосіб досягнення самого результату. Проте враховувати подібні підзаконні акти є досить важливо, оскільки можна відслідкувати орієнтацію нашої держави в контексті соціальної політики. У 2000 році приймається більш розширена стратегія соціальної політики України до 2004 року. Зокрема в ній іде мова про врегулювання питань демографічної кризи, створення умов праці для жінок з поєднанням процесу материнства, стимулювання народження дітей, стимулювання розвитку надання житла для соціально-вразливих категорій осіб [18]. А відтак, остання теза з даного переліку є визначальною, оскільки отримання житла – це соціально орієнтована державна міра, яка майже не притаманна ліберальним економікам. Країни капіталістичного світу стимулюють соціально-вразливих осіб до полегшених умов отримання кредиту і так далі. Питання, щодо прямого надання жилої інфраструктури більш притаманні соціалістичним економікам. Також варто зазначити, що дана стратегія окреслювала контури проблеми міграційних процесів. Зокрема, у документі йде мова про залучення онуків та інших родичів на батьківщину в процесі репатріації. Також згадуються питання збереження культурного та інтелектуального капіталу в Україні.

Як результат, ці дві стратегії дають нам змогу встановити фундамент правової бази, а саме контури проблем, які потребували врегулювання на початку становлення Української держави. Стратегії дають орієнтацію подальших законодавчих актів. А відтак важливо використовувати їх в якості аналітичної бази дослідження.

Після першої стратегії 1997-го року, було створено міністерство праці та соціальної політики. Фактично, це було об'єднання колишнього міністерства праці та міністерства соціального захисту. Подібна інституційна реорганізація дозволила розширити спектр повноважень та збільшити діапазон впливу центрального органу влади. Згодом, вже у 2010 році міністерство праці та соціальної політики трансформують до звичного нам

міністерства соціальної політики. З приводу назв відомств не існує певного закономірного розмежування. Наприклад, центральний орган виконавчої влади Німеччини з питань соціального забезпечення називається Федеральне міністерство праці та соціальних справ, в Бельгії – федеральна державна служба соціального забезпечення, в Ліхтенштейні – міністерство суспільства, в Австрії – міністерство соціальних справ, охорони здоров'я, піклування та захисту споживачів. Звичайно, варто розуміти суттєву різницю між федеральним відомством та міністерством в унітарній державі. Австрія має можливість поєднувати 3 міністерства в одне інституційне відомство, оскільки суб'єкти федерації на місцях мають власні міністерства. Фактично федеральні служби існують лише в контексті координаційних центрів, діяльність яких полягає у розробленні загальноприйнятої нової політики та її застосування.

Якщо говорити про Україну, то варто зазначити, що категорії справ, якими опікується Міністерство соціальної політики зазначені у ч.3 Постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 року №423, а саме [19]:

- пенсійне забезпечення
- соціальний захист осіб з інвалідністю, ветеранів
- професійна адаптація військовослужбовців
- соціальне страхування
- оздоровлення та відпочинок дітей
- запобігання насильству в сім'ї
- усиновлення

А відтак, розгалужена специфіка проблематик, розділяє міністерство на 15 комітетів, які профільно займаються певними питаннями. Зокрема, існує комітет у сфері трудових відносин, комітет у сфері пенсійного забезпечення, комітет у сфері соціальної допомоги і так далі [20]. Така структура допомагає координувати діяльність міністерства та забезпечує відкриту інституційну основу.

Варто зазначити, що окрім внутрішньо-державних проблем, міністерство соціальної політики також здійснює свою діяльність у сфері міжнародної координаційної діяльності. Зокрема, наша держава укладає договори з іншими країнами про встановлення дипломатичних відносин на рівні пенсійного забезпечення. На цьому варто зробити акцент, оскільки з поміж інших вищезазначених повноважень міністерства соціальної політики, дане відомство займається і налагодженням координаційних дипломатичних стосунків з іншими державами. Зокрема, при виїзді українця закордон, пенсійні виплати продовжуються, якщо він перебуває на території держави, яка є учасницею білатерального договору укладеного з Україною. Це дуже важливо, оскільки подібна діяльність міністерства соціальної політики є втіленням принципу солідаризму. А відтак, при укладанні договору з іншою державою, Україна буде виплачувати пенсії своїм громадянам, які проживають на території цієї держави, а ця держава виплачує пенсії своїм громадянам, які проживають на території України. Також, варто зазначити, що витрати, які несе держава на переказ коштів покладаються не на громадянина, а на державу, як регулятора подібних відносин [21]. Таким чином, можемо зробити висновок, що проблеми соціальної політики України не вимірюються виключно внутрішньодержавним рівнем, а мають також міжнародний підтекст взаємовідносин.

Проте варто зазначити і про фактичний стан справ на поприщі соціальної політики. Ми повинні розглядати законодавчу правову базу, як одним з небагатьох дієвих інструментів в українських реаліях. А відтак вважаємо за доречне навести слова українських вчених Васильченко В.С., Гриненко А.М. та Грішнова О.А:

«У законодавчому порядку держава встановлює основні соціальні гарантії та механізм їх реалізації. Конституцією України (статті 43, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 56) гарантується право на працю, добровільний вибір професії та роду трудової діяльності, освіту та медичну допомогу. Соціальні гарантії

визначають міру відповідальності держави перед своїми громадянами і забезпечують певний рівень життя усім верствам населення».

Прочитавши даний текстовий фрагмент, можна зробити висновок, що наша держава декларує тези, що вона є соціальною і має не меті ліквідувати соціальну нерівність у суспільстві. На нашу думку, Україна, як і будь-яка інша європейська держава ставить собі на меті основні завдання:

- створити багатоманітну економіку з різними формами власності
- створити необхідні умови праці для всіх категорій працівників
- створити підтримку держави для малозабезпечених верств населення
- заснувати ефективну систему медицини та охорони здоров'я для населення
- створити конституційні гарантії основних прав особистості

Ми вважаємо, що саме існування цих основних характеристик і створює сильну соціальну державу. До речі це питання є болючим не тільки в Україні, але і за її межами. У Німеччині, Португалії та Франції створені, навіть, спеціальні кодекси з соціальних питань [40]. Простими словами, окрім конституційного закріплення є спеціальні кодифіковані акти, які визначають соціальну політику країни в цілому. Якщо говорити про Україну, то ми не маємо певних кодексів з цих питань, але соціальна спрямованість нашої держави визначається у інших нормативно-правових актах. А відтак, в нашій країні існує Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 року. Саме він містить в собі елементи соціальної справедливості. Якщо розглядати більш детально, то згідно ч.1 ст.4 законодавець вирізняє додаткові відпустки за роботу зі шкідливими та важкими умовами праці, а також до переліку додаткових входять творчі відпустки та відпустки для підготовки та участі у змаганнях [41]. Що має на увазі законодавець, який створи дану норму? Він чітко регламентує, що в Україні є певні категорії осіб, які мають нерівні умови праці. Наприклад, є дві категорії професій – голова Наглядової Ради УкрОборонПрому та шахтар Краснолиманської шахти в місті Родинське. Під час виконання своїх трудових

обов'язків шахтар має значно більше ризиків отримати такі види хвороб, як туберкульоз або гепатит. Робота в умовах шуму та ізоляції є значно дискомфортніша, ніж робота за столом в офісному приміщенні. Отже, ми можемо констатувати, що ці дві категорії професій функціонують в різних умовах праці, а відтак відсутність справедливості в даному випадку намагається вирішити законодавець. Він надає право шахтарю на додаткову оплачувану відпустку, щоби той мав більше часу для відновлення свого здоров'я.

Даний приклад чітко показує сутність соціальної справедливості, якої бажає досягнути наша держава згідно Конституції України. Також варто зазначити, що в нашій є профільне Міністерство соціальної політики, яке займається юридичними питаннями. Даний орган поєднав собі декілька інститутів. А саме:

- Державну службу України з питань праці
- Пенсійний фонд України
- Державну соціальну службу

Всі ці відомства були об'єднані в один орган центральної виконавчої влади за для спільної координації дій. Нагадаємо, що до цього існувало Міністерство праці та соціальної політики. Серед задач даного міністерства в сфері соціальної політики слід виділити: сприяння загальнообов'язковому державному, пенсійному та соціальному страхуванню, а також сприяння волонтерській діяльності, забезпечення рівних прав чоловіків та жінок та надання соціальних послуг особам й окремим соціальним групам, які знаходяться в складних життєвих обставинах. Простими словами Україна закріпила свою соціальну політику через відомчі механізми впливу

Соціальна політика нашої держави не є унікальною за своєю суттю. Фактично, українська модель є симбіозом західноєвропейського впливу поєднаним з радянським минулим. А відтак, система взаємовідносин громадянина та держави не має широкого історичного підтексту. Транспарентність та гласність – це продукти сучасної незалежної України, де

і відбувалася інституційна розбудова. Загалом, не можна вважати створені інституції за інструмент комунікації держави та громадян, проте вони значно полегшують зворотній зв'язок в контексті двосторонніх правовідносин. Українська правова система орієнтується на громадян, як кінцевих користувачів соціальних послуг і намагається прислухатися до їх думок. Створення робочих груп на комітетах Міністерства соціальної політики та у Верховній Раді України з залученням представників профспілок – це інструменти комунікації, які дозволяють через представницьку модель взаємовідносин розуміти думки громадян.

Також варто зазначити про комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики, оскільки він формує нормотворчу базу та правове забезпечення. В регламенті українського парламенту чітко прописане функціонування комітетів і можливість залучення експертних груп. За для того, щоб створити закон, законопроект повинен бути розробленим робочою групою та пройти первинну апробацію на комітеті з питань соціальної політики. Подібна процедура забезпечує послідовну градацію, де робоча група орієнтуючись на думки людей розробляє нормативний акт, а далі його приймають за основу та в цілому депутати Верховної Ради, які також є представниками народу. Це все дозволяє створювати законодавчі зміни через погодження дій з народом, як безпосереднім суб'єктом законотворчості. А відтак, це створює певні механізми комунікації, які дозволяють приймати виважені нормативно-правові акти.

Також не слід забувати про петиції, як механізм донесення думок народних мас до влади. Загалом, громадянам можна подавати петиції до основних суб'єктів законодавчої ініціативи, а саме Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів [22]. Подібний інструмент інформаційного впливу створений з метою донесення думок та побажань громадян до законотворців.

1.4. Історія соціальної політики в контексті сучасних комунікативних реалій.

В епоху сучасної ліберальної моделі ринку, держава, як регулятор втратила свій авторитет в конфігурації відносин зі своїми громадянами. Ми зараз живемо в суспільстві, яке повністю відокремлюється від минулих стандартів сильного державного централізованого управління. Система публічного управління та адміністрування нашої держави існує вже вагому кількості років. За цей час вона зазнала змін та пертурбацій, які стали рушійною силою на шляху до розвитку Української держави.

Соціальна політика України прямодіально залежна від історичних факторів, які склались на нашій території. До прикладу характер розвитку соціальності в нашій державі був залежним від видів політичної ідеології. Найбільшого свого розвитку соціальна політика на наших теренах досягла під час комуністичного режиму. Саме в цей час громадяни мали найбільшу залежність від держави, що супроводжувалась вагомою кількістю велферів, дотацій та субсидій. Але необхідно розмежовувати 2 поняття: соціалізм та соціальність. Давайте все ж таки розберемося, що таке соціальна держава? На мою думку, найбільш вдале визначення надав вчений Головащенко О.С у своїй роботі «Поняття та ознаки соціальної держави» [23].

«Соціальна держава по суті уособлює особливий, соціально орієнтований тип держави із розвинутою економікою, високим рівнем соціальної захищеності всіх громадян, а також затвердженням принципу соціальної справедливості»

Отже тріумф соціальної справедливості та соціальної захищеності – це обов'язок держави, як регулятора суспільних відносин. Якщо ж звернутися до самої дефініції «соціальна держава», то вона закріплена в конституціях таких країн, як ФРН, Швейцарія, Італія, Ірландія та інші. Цікавою особливістю цього також є те, що не дивлячись на конституційне закріплення цього терміну, його зміст майже не розкривається в інших нормативно-правових актах. Загалом, законодавці посилаються на думки вчених та певні доктрини соціальності.

Перший, хто запропонував термін «соціальна держава» був німецький філософ Лоренц Штайн [24]. Саме цьому вченому необхідно завдячувати, щодо розвитку та подальших трансформацій цього поняття.

Якщо проаналізувати ретроспективний погляд на державотворчі та управлінські процеси, то ми з легкістю зможемо прийти до висновку, що раніше люди жили в сильних, патронатних країнах. Сама ця «ненажерлива істота», як називає державу Томас Гоббс у своєму творі «Левіафан», має владу над розподілом коштів абсолютно усіх верств населення та може використовувати апарати примусу та управління таким чином, що даватиме можливість робити веління держави загальнообов'язковими [25]. Загалом, роль управління в повному обсязі багато сторіч виконували монархи та королі, які одноособово керували величезною системою. Чого лише варте висловлювання короля Франції Людовіка 14, який в 1655 році перед залогом парламенту вимовив: «Ви думаєте, що держава це Ви? Помиляєтесь, держава – це я!» [26]. Отже, орієнтуючись на вищенаведене можна зробити висновок, що багато сторіч держава асоціювалась, як необмежена одноособова влада монарха, але в результаті еволюції наукових поглядів, щодо концепцій публічного управління, дана тенденція була зломлена. Саме тому, на даному етапі нашого суспільного розвитку, ми маємо державу, як механізм для створення рівного та справедливого громадянського порядку. Простими словами, ми відійшли від патерналістичних поглядів минулого та стали сприймати владу, як спосіб досягнення певних суспільних благ за для спільного інтересу.

Якщо більш детально заглибитися до історії, то соціальну політику можна класифікувати за певними часовими проміжками, як це зробив вчений Фабріціус [3]:

1. передісторія становлення соціальної держави (1800–1880 рр.);
2. початок її розбудови (1880–1914 рр.);
3. розширення соціальної діяльності держави (1918–1960 рр.);
4. прискорення темпів її розвитку (1960–1975 рр.);

5. уповільнення темпу розвитку соціальної держави (починаючи з 1975 р).

Тобто проаналізувавши кожний з цих періодів, можна дійти висновку, що розвиток соціальної політики повністю був залежним від історичних пертурбацій. Зародження соціальної держави необхідно покласти на створення профспілок робітничих, які домінували на Європейському континенті, а саме у Пруській державі. Саме вони змушували державу йти на певні соціальні поступки та запроваджувати політику, де регулятор виступав би в ролі соціального гаранта. На думку вченого Тома Палмера, одним із перших проявів побудови соціальної держави, була Кайзерівська Німеччина Отто Фон Бісмарка 1871 року. Модель управління тогочасної Німеччини зводилася до допомоги спеціальній категорії осіб та справедливого розподілу ресурсів у найбільшому прошарку населення – армії. З 1871 року Німеччина запроваджує державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві, в 1880 – фінансування медичної допомоги, а в 1883 – дотації хворим. З тих часів, ми мали змогу спостерігати трансформацію поглядів Бісмарка, які втілювалися у все новітні моделі державного управління. А відтак вже у 1887 році соціальне страхування було введено у Франції та Австрії, згодом і у Норвегії зі Швецією. Тобто ми бачимо, що Прусія за часів правління Отто Фон Бісмарка змогла не тільки створити два перші етапи розвитку соціальної держави, але й поширити ідею, яка в майбутньому стала домінантою у наданні державою своїх послуг.

До третього етапу розбудови соціальної держави, на мою думку, необхідно віднести функціонування «Нового курсу» у Сполучених Штатах Америки. Цей механізм запровадив 32-й президент Франклін Делано Рузвельт. Саме його політика стала рушійною силою у досягненні соціальної справедливості в США. Згодом вводиться таке поняття, як «солідаризм», яке пропагує ідеї конвергенції та компромісу між різними верствами населення. А відтак, така політика справно переходить до всього англосаксонського світу і вже в 1942 році після доповіді Вільяма Беверіджа [7]. в парламенті, Великобританія починає розбудову соціальної держави. Оскільки після 1934 року було

створено Британська Співдружність Націй, то подібна політика імплементується в Індії, Австралії та деяких країнах Близького Сходу. Держава загального добробуту або «welfare state» - саме ці лозунги лунали після запровадження Великобританією політики соціального дискурсу. Її метою було забезпечення умов, які здатні ставати стимулом, щодо суспільного й економічного укладів суспільства. Доречі, щодо СРСР, то ціла когорта вчених сперечається, щодо внеску цього гегемона до розвитку держави соціальної спрямованості. Дискусія точиться в тім, що СРСР був комуністичною державою, де рівень залежності громадян від партійного регулятора сягав найвищих позначок. Тотальна рівність не забезпечувала соціальної справедливості, бо держава в розумінні соціальності, має сприяти розвитку індивіда, а не перешкоджати йому, за для збереження рівню економічного та суспільного паритету серед громадян.

Загалом слід зазначити, що ідея соціальної рівності, а не соціальної справедливості була досить популярна після Другої Світової Війни. Пов'язано це з перемогою СРСР у війні, яка допомогла йому експортувати деякі шаблони державного управління у тогочасний Європейський континент. Позначка грані між соціалізмом та соціальністю майже зникла. Соціальна рівність дорівнювала тоді соціальній справедливості. Каталізатором таких процесів став 36-й президент Сполучених Штатів Америки, який і запровадив соціалістичну політику боротьби з жебрацтвом. Саме тоді й була запропонована медична система «Medicare», яка існує й сьогодні та є каменем спотикання всіх американських президентів. Тогочасні економічні моделі багатьох країн були розроблені американським вченим Джоном Кейнсом, ідеї якого згодом отримали назву «кейнсіанство».

П'ятий та завершальний етап розвитку соціальної держави, де фактично темпи зросту цих ідей були зламлені і до сьогодні, пов'язують з такими іменами, як Маргарет Тетчер та Рональд Рейган. Саме прихід до влади британського прем'єр-міністра та американського президента у 1970-1980-х роках сприяв завершенню епохи соціалістично-орієнтованих економік

англосаксонського світу. Замість кенісіанства прийшли дві нові моделі – тетчеризм та рейганоміка. Вони супроводжувались простими механізмами лібералізації, а саме був запущений масштабний процес приватизації, майже незалежно від значимості об'єкта. Була віддана на приватизацію навіть залізниця, яка згодом буде викуплена знову британською владою. Рейганоміка супроводжувалася зниження податкових ставок та зменшенням державного впливу на економічний розвиток. За часів президентства Рональда Рейгана (1981-1989) було досягнення 4 основних економічних цілей, які поклали край соціальному утриманству.

Якщо ж говорити про Україну та її модель соціальної політики, то ми загалом не вирізнялися певним рівнем інноваційної діяльності у цій сфері. Ми брали вже готові варіанти соціальної держави та намагалися їх імплементувати до нашого законодавства. Також історичні метаморфози зіграли свою роль. Наша країна стала соціалістично-орієнтованою після доби комунізму, яка завершилась в 1991 році. Хоча навіть не дивлячись на кінець соціалістичного устрою в країні, домінування перші 10 років комуністичної партії на всіх електоральних перегонах давало про себе знати. Люди прагнули обирати комуністично ідеологію утриманства, при якій за них буде дбати держава. Громадяни України боялися брати на себе соціальну та економічну відповідальність, яку раніше брала на себе держава. Самостійність стала кабалістичним жахливим методом управління в очах українців. Але не дивлячись на це, згідно статті 1 Конституції України: «Україна – суверенна і незалежна. Демократична, соціальна держава» [25]. Простими словами, законодавець прямо передбачає той факт, що на державу покладені загальнообов'язкові для виконання соціальні функції. Нагадаю, що дане положення в Конституціях зазначається не досить часто і ми наводили приклади ФРН, Ірландії та Швейцарії. До речі таким же самим шляхом і пішли законотворці країн сучасної СНД. Тобто майже в кожній країні колишнього Радянського Союзу в Конституції закріплено, що їх держава є соціальною. На мою думку, така політика пов'язана з історичним шлейфом комуністичної

епохи, який викарбувався в розумах мільйонів людей. Але на мою думку, тут знов необхідно розрізнати соціалістичну державу, в якій просто не хочуть бачити багатих людей, та соціальну державу, де індивідам намагаються дати рівні можливості за для того, щоб вони мали рівні перспективи досягнення результату разом з іншими. Пояснюється дана відмінність на простому прикладі. У сина олігарха та у сина шкільного вчителя є право вступити до ВУЗу, але можливості зовсім різні. Й саме тому неоліберальна модель пропонує вирівнювати людей не тільки в правах, але й можливостях, щодо вступу до вищого навчального закладу. Створення системи незалежного загальнообов'язкового іспиту є втілення даної моделі.

Отже, історія створення та функціонування соціальної держави є досить різноманітною, але вона має одну очевидну особливість. Запровадження методів соціальності в публічному управлінні завжди залежали від політичної кон'юктури. Імперіалістична політика одних держав до інших завжди ставала каменем спотикання розвитку соціально-орієнтованої правої країни.

РОЗДІЛ 2. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ВЕКТОР УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ТА ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ ДЕРЖАВИ

2.1. Якість життя як основний індикатор ефективності соціальної політики держави

Ми живемо в епоху неоліберальних трансформацій, де система взаємовідносин між громадянами та державою виходить в нову систему комунікативної реальності. Проблеми бідності стали не національним лихом, а глобальним гуманітарним викликом, з яким людство почало боротися пліч-о-пліч. Ми вважаємо, що нам слід виходити з простої самоочевидної істини: «Чим багатше держава, тим більше вона має простору для реалізації всезагального соціального добробуту». А відтак, концепція соціально-забезпеченої держави є не новою у науковому товаристві. За концепцією американського вченого Елвіна Тоффлера держава може накопичувати власне багатство шляхом:

- постійного накопичення капіталу;
- військових завоювань та територіальних приборкувань;
- використання нових технологій, що перетворюють вторинну сировину у ресурси [27].

В своїй концепції Тоффлер ставив в абсолют поліпшення якості життя громадян. Серед запропонованих варіантів, американський вчений акцентував більше уваги на останній понятійній характеристиці. Саме інформація та технології, як новітні ресурси сьогодення розглядалися Тоффлером, як найліпший спосіб досягнення соціального розвитку. Якщо ти маєш 100 доларів і 50 віддав іншій людині, то в тебе залишилася лише половина від стартового капіталу, проте якщо ти з кимось поділився інформацією, то вона все одно залишилася в тебе. Саме на цьому Тоффлер акцентує увагу. Він вважає інформацію – валютою, яка не втрачає своєї цінності. Простіше кажучи, Тоффлер намагається довести значення науково-технічного прогресу

для багатства країни. В свою чергу, варто додати, що такі малоресурсні острівні території, як Японія та Південна Корея, здатні ставати багатими країнами лише за рахунок людських знань та новітніх технологій. Це і є сучасний світ, де природно-ресурсна база вже не відіграє суттєвої ролі. Американський вчений Елвін Тоффлер назвав це інформаційним суспільством.

Економіст індійського походження Амартія Сен також вніс вагомий внесок у концепцію розвитку суспільного багатства. Саме цьому вченому ми можемо завдячувати розробкою індексу людського розвитку (ІЛР) та створення новітніх міждисциплінарних підходів до вирішення проблем бідності. Варто зазначити, що Амартія Сен визначає свободу та можливість реалізації власних прав, як основні інструменти розвитку держави, оскільки саме це гарантує рівний розподіл всезагального багатства держави [28]. Варто зазначити, що нерівність – як демпфер соціального розвитку описується не тільки в роботах Нобелівського лауреата з економіки 1998 року, а й у праці Дарона Аджемоглу і Джеймса Робінсона «Чому нації занепадають» [29]. Автори зазначають проблеми авторитаризму у сучасному світі та диктатур, які заважають сталому інноваційному розвитку держави. На думку вчених, диктатори починають розбудовувати екстрактивні інститути, які не сприяють розвитку держави, а слугують виключно для підтримки діючого режиму. Вагома кількість силових відомств, які отримують непогані заробітні плати створюються лише для захисту статусу-кво і домінуванню над іншими не силовими відомствами. Держава ж повинна будувати інклюзивні інституції, - вважають автори. Саме вони будуть слугувати досягненню рівного гомогенного суспільства, де всі матимуть рівні можливості реалізації своїх прав. Домінування силового блоку над суспільством вигідне лише одній особі – диктатору.

Загалом, теоретичний виклик всезагального добробуту можна розділити дисциплінарно на економічну та демографічну наукову категорії. Проблеми неможливості досягнення всезагального добробуту описував ще у 19 столітті

італійський вчений Вільфредо Парето. Загалом, оптимум по Парето означає, що добробут суспільства досягає максимуму, а розподіл ресурсів стає оптимальним, якщо будь-яка зміна цього розподілу погіршує добробут хоча б одного суб'єкта економічної системи. [30] Простіше кажучи ми стикаємося з неможливістю всезагального розвитку абсолютно всі суб'єктів економічної діяльності. Проте варто зазначити, що теоріям Парето протистоїть відомий економічний принцип компенсації Калдора-Хігса. Теоретичний фундамент закладається в одній самоочевидній істині. Якщо баланс трьох суб'єктів економічної діяльності позитивний, то за рахунок різноманітних дій з капіталом, ми можемо прийти до вигоди одразу трьох суб'єктів. Наприклад, є три підприємства А, Б і В. Угода між А і Б принесе А +3, Б +5, проте залишить В у стороні з -12. Підприємство А не може вести перемовини з В, тому що це для А принесе збитки у -2.

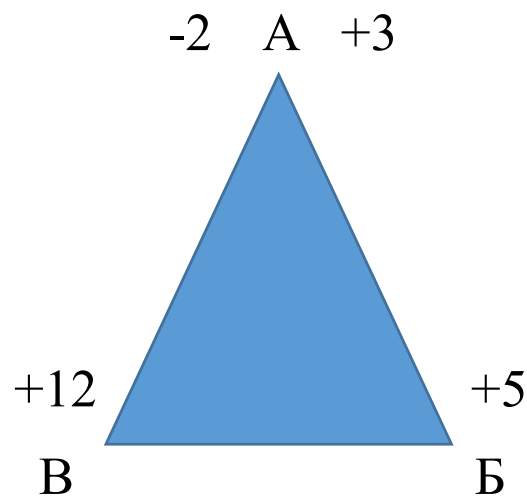

Рисунок 1.1 [101]

А відтак, можна порахувати, що баланс угод між А та Б буде дорівнювати: +5 (оскільки А не втрачає -2, то до його +3 додається ця сума); +5; -12 = -2
Інша система угод, де інтереси А будуть в гіршому стані:
+12;-5;-5 = +2

Саме на цьому і акцентують увагу економісти, що коли між трьома угодами можливе створення профіцитного балансу, то можливо розподілити угоди таким чином, щоби всі суб'єкти підприємницької діяльності отримали

прибуток. Фактично цей принцип компенсації був запропонований англійськими економістами Ніколасом Калдором та Джоном Хіксом у протиположності Вільфредо Парето, який стверджував про неможливість всезагального розвитку.

Якщо говорити про демографічну складову, то теорія всезагальної якості життя не можлива в концепції мальтузіанства. Як стверджував англійський вчений Томас Мальтус у 18 столітті, популяція населення на планеті залежить від перманентних регуляторів: війн, епідемій та голоду. Саме ці три складові закладені у принцип неможливості перенаселення та всезагального добробуту на думку вченого [31]. А відтак, теорія мальтузіанства стверджує, що прагнення перевиробництва продуктів лише призведе до «Мальтузіанської пастки», де ріст населення випереджає зростання ресурсів. Томас Мальтус у своїй книзі «Про перешкоди розмноження населення» стверджував, що комфортні умови проживання стимулюють людей до розмноження і ми неодмінно потрапляємо у залежність від виробництва ресурсів. Саме тому, голод, епідемії та війни створенні людиною та Богом за для регуляції популяції населення на планеті.

Проаналізувавши демографічні та економічні теорії можна зробити висновок, що неможливість всезагального добробуту є домінуючою тезою. Концепція держави всезагального добробуту не є ригідною та стійкою. Наука стверджує, що такі ідеалізовані умови майже неможливі. Всі жителі планети не можуть жити в багатстві, проте всі жителі планети можуть жити в бідності і нам потрібно виходити з цієї істини при побудові соціальної або соціалістичної держави.

Якщо більш детально говорити про якість життя населення, то неможливо оминати концепції піраміди потреб Абрахама Маслоу. Відомий американський психолог стверджував, що потреби людини умовно поділені на 5 понятійних категорій: самовираження, повага, соціальні потреби, безпека та фізіологічні потреби. Фактично американський психолог створив певну ієрархію цінностей, які є домінуючими за для пристойного існування людини.

Якщо розглядати цю концепцію під призмою теорії економічного дирижизму, то фізіологічні потреби мають індивідуальний характер, а відтак їх забезпечення покладається особисто на кожну людину. Потреба у безпеці – це невід’ємний інструмент державного впливу, з яким погоджуються, навіть, мінархісти та анархо-синдикалісти. Держава має забезпечувати безпеку своїм громадянам та бути у цьому розумінні монополістами. Апарат примусу та силовий блок не мають конкурувати між розрізненими угрупованнями, а повинні становити окрему незалежну інституціональну одиницю. Також варто зазначити, що безпека – це не тільки про фізичний стан людини, але й про медицину та захист права власності. А відтак, ефективність функціонування судової гілки влади також відіграє вагомий роль. Держава не повинна допускати правового свавілля та всезагальної аномії. А тому саме на принципах захищеності мають будуватися суспільні інститути, які будуть забезпечувати громадянам безпеку, як невід’ємну потребу їхньої життєдіяльності. І як казав Джон Стюарт Мілль у своєму творі «Про свободу»: «Єдиною законною метою застосування сили в цивілізованому суспільстві проти його волі, має бути попередження загрози іншим» [32]. А відтак, можемо зробити висновок, що саме держава має забезпечувати громадянам правосуддя, громадський захист і безпеку

Наступний етап ієрархії пірамід потреб становлять соціальні цінності і повага, проте Абрахам Маслоу зосереджує увагу не на необхідності саме соціальних контактів, а на соціальному захисті, як об’єкта нашої наукової роботи. Саме тому державний обов’язок покладається на останню сходинку цієї піраміди – самореалізацію. На цьому необхідно робити найбільший акцент, оскільки самореалізація можлива лише в державі, в якій працює інституціональна основа. Неможливо реалізувати свій потенціал в державі, де на ринку праці створений вагомий дефіцит робочих місць, а прозорість конкурсів на посаду залишає бажати кращого. Саме принцип широкої селекції повинен становити основу державної трудової політики. Соціальний ліфт та здатність до реалізації потенціалу мають формувати базу для розвитку. Коли

конкурсний відбір показує, що на посаду претендує до 50 осіб, то це не конкуренція, це неспроможність держави створити рівну систему самореалізації. Фактично, за пропорцією 1 до 50 на робоче місце і формується елітарний підхід, де 1 людина потрапляє до еліти, а інші 49 не мають можливості подібної реалізації. Саме тому державна політика у цій сфері має базуватися на зменшенні подібної пропорції шляхом створення нових робочих місць. Самореалізація в сучасних умовах – це використання послуг держави у вигляді загальної освіти і безкоштовної медицини, що готує тебе до конкурентного світу у майбутньому.

Якщо говорити про окремі категорії громадян, то держава має створювати всі можливі умови задля їх реалізації. А відтак, згідно ст.19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» встановлюється квота на кількість осіб з інвалідністю на підприємстві:

«Для підприємств, установ, організацій, в тому числі підприємств громадських організацій людей з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, з чисельністю працюючих 8 та більше осіб, норматив робочих місць встановлюється в розмірі 4,0 % від чисельності штатних працівників, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця» [33].

Таким чином держава намагається створити преференційовані умови особам з інвалідністю у трудовій сфері, оскільки за обмеженим функціоналом роботи вони не здатні зберігати своє становище в рамках конкурентного поля. Один із найвідоміших економістів пострадянського простору Сергій Гурієв в одній із своїх лекцій ставить такий теоретичний виклик, як податок на красу. Російський науковець вираховував, що красиві люди зароблять значно більше і мають певну конкурентну перевагу перед іншими [34]. Саме тому колишній головний економіст Європейського банку реконструкції та розвитку ставить такий теоретичний виклик. Фактично, він повністю відображає механізм соціальної справедливості, де держава виходить з поняття, що всі люди різні за соціальним статусом, фізіологічною основою і так далі. А відтак, необхідно

урівняти в правах та можливості їх реалізації всі категорії громадян за для збереження балансу рамок конкурентного поля.

Окреме питання стосується інклюзивної освіти, де держава, як регулятор суспільних відносин намагається створити рівні умови для здобуття знань. Основний принцип полягає у наступній істині: «Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, соціальних та культурних процесів» [35]. Простіше кажучи, держава намагається регулювати питання освітнього процесу та створювати рівні умови для всіх суб'єктів даних правовідносин. В соціальній державі цей принцип покладається на всі сфери життєдіяльності, де держава за допомогою апарату примусу та управління створює умови соціальної справедливості.

Якщо говорити про якість життя населення, то Завидівська Наталія Назарівна у своїй роботі «Якість життя, як основа для розвитку людського капіталу в умовах активізації глобалізаційних процесів» зазначає про три основні індикатори: натуральний, інтегральний та вартісний. На її думку саме ці оціночні показники здатні сформувати системну картину достатку людини [36]. До натуральних відноситься рівень споживання, забезпеченість певними благами та інше. Цей індикатор дозволяє встановити рівень бідності людини, оскільки цей показник повністю залежить від її рівня споживання та потреб. Інтегральний показник має більш всеохоплюючий характер, оскільки аналізує доходи на душу населення, реальну зарплату і так далі. Варто зазначити, що тут більш характерним є компаративістський підхід, де оцінка заробітної плати проводиться в масштабах усієї держави. І останнім критерієм виступає вартісний індикатор, який дозволяє відслідковувати суму майна і грошову оцінку усіх спожитих благ. Якщо узагальнити усі ці показники, то можна прийти до висновку, що вони функціонують в комбінаторному форматі, де один індикатор доповнює інший. Фактично, вони встановлюють економічну характеристику достатку людини, чітко визначаючи рівень потреб і благополуччя.

Ми вже згадувати роботи індійського економіста Амантії Сена, проте варто зауважити про його досягнення на поприщі вивчення якості життя населення. У 1990 році була закладена концептуальна основа поняття Індекс людського розвитку, який став вагомим чинником подальших щорічних звітів ООН. Так званий ІЛР підраховує три основні характеристики людини: очікувана тривалість життя, рівень освіченості в країні та рівень життя людей оцінених за допомогою ВВП на душу населення з урахуванням паритету купівельної спроможності. А відтак, станом на 2019 рік, Україна посідає 88 місце серед 189 країн світу. З огляду ООН, Україна входить до країн з високим ІЛР, проте наші сусіди мають значно кращі показники. Росія – 49 місце, Білорусь – 50, Румунія – 52, Польща – 32, Словаччина – 36 і т.д. [37].

На нашу думку, індекс людського розвитку не є досконалим, проте і неможливо його не враховувати. Ми повинні комбінувати усі показники, включаючи і рівень гендерного розвитку і так далі. Це все необхідно за для встановлення систематичної картини, яка дасть простір для оцінки якості життя населення в країні.

Варто зазначити, що в сучасному неокапіталістичному світі, людині необхідна підтримка з боку певного регулятора за для досягнення справедливості. Ризики опинитися без роботи у скрутному становищі неймовірні, а відтак кожній людині необхідно мати певний соціальний демпфер, який збереже людину від матеріального падіння. До прикладу в деяких державах існують суверенні фонди або так звані фонди національного добробуту. Наприклад нафтовий фонд Норвегії у 2017-му році досяг показника у 1 трильйон доларів [38]. Як зазначає влада у Норвегії, подібний об'єм грошової маси необхідний за для підтримки економіки у скрутні часи. Також на основі суверенних фондів створюють національні страхові організації, де певна сума коштів виділяється громадянам у випадку їх скрутного становища. А відтак, на 2017 рік, на кожного громадянина Норвегії приходилося 195.000\$ [38]. Подібні фонди є уявним державним демпфером від скрутних життєвих ситуацій. Якщо певний громадянин не матиме можливості

оплатити собі операцію, то держава покриває ці збитки із Фонду національного добробуту.

Також не можна не зазначити про таке поняття, як безумовний базовий дохід (Universal basic income - UBI). Умовно це означає систему державних виплат, яка має індивідуальний характер та не пов'язана з обов'язком громадян, щодо працевлаштування. Як зазначає Донна Лу у своїй статті «Безумовний базовий дохід покращує зайнятість та добробут», отримання ББД стимулює у людей когнітивні функції [43]. Експерименти з отриманням безумовного базового доходу проходили в багатьох країнах. Як зазначається в статті інститут просвіти, фінський експеримент 2017-2018 років з безумовним базовим доходом дав найбільше розуміння для вчених [44]. В ході експерименту близько 2.000 осіб протягом двох років видавали щомісячні виплати у розмірі 560 євро. Метою подібних дій було дослідження поведінки людей. І як виявилось, ББД на стимулював до пошуку нової роботи проте люди стали щасливішими і у них значно зменшилося почуття стресу. Одним із основних лейтмотивів введення безумовних індивідуальних періодичних виплат є забезпечення людей почуттям фінансової самовпевненості. Введення ББД збільшує у громадян рівень купівельної спроможності, що призводить до пропорційного збільшення середнього чеку в супермаркеті. Люди починають більше споживати, що призводить до збільшення темпів росту економіки. Однак варто зазначити, що швейцарці відмовилася від введення Безумовного базового доходу у 2016 році на референдумі [45]. У своїй книзі «Право, законодавство і свобода» Нобелівський лауреат з економіки Фрідріх фон Хайек ставить у протилежність капіталістичній свободі ризику примусу з боку роботодавців. Коли робітник має скрутне матеріальне становище, роботодавцю легко ним маніпулювати та «викручувати» руки [46]. Людина з низьким рівнем матеріального стану буде боятися втратити своє робоче місце, а відтак буде йти на всі поступки своєму роботодавцю. Така капіталістична системи є відголоском рудиментарного феодалізму, де робітник фактично виступає в ролі васала. Безумовний базовий дохід створює можливість

фінансової незалежності персоналу. Кожний громадянин має певні статки, які дозволятимуть йому прожити і без роботи, проте це дає можливість не погоджуватися на неприйнятні пропозиції з боку роботодавців. Робітник має можливість обирати місце, де він захоче бути персоналом. А відтак, ліквідується васальна повинність перед роботодавцями, які самі тепер змушені бути в конкуренції за робітників. Проте постає питання: «А чи може хтось інший виконувати роль регулятора в питаннях безумовного базового доходу, крім держави?». На даному етапі суспільного розвитку це неможливо. Раніше реципієнти отримували допомогу від консервативних соціальних інститутів: сім'ї або церкви. В умовах сьогодення, де мегаполіси стали звичною системою транспортних та соціальних комунікацій – це неможливо. Тільки на державу, як монополіста у сфері регулювання правовідносин можуть покладатися подібні функції.

Простіше кажучи, Фрідріх фон Хайек виходить з аксіоми, що всім людям на планеті є своє місце на ринку праці, однак ми ніколи не зможемо досягнути тієї ідеалістичної моделі, якщо будь-яка зміна місця проживання – це серйозні економічні ризики для усієї сім'ї. Ти можеш розуміти, що твоє місце праці знаходиться в іншому куточку країни, проте ти не наважишся туди переїхати, якщо ти маєш потенційний ризик втрати сучасних конгруентних умов. Наявність базової виплати, яка збереже тебе від ризиків, дозволяє вирішувати подібні проблеми географічної мобільності.

Також ББД певним чином ліквідує залежність індивідів від локальних соціальних груп. Найбільш явною залежністю є відносини дітей та батьків, де відсутність фінансової стійкості не дозволяють дітям починати власне самостійне життя.

Проте не дивлячись на ці позитивні доктринальні переваги, більшість швейцарців виступили проти введення безумовного базового доходу на референдумі 2016 року. Простіше кажучи, 77% голосів на плебісциті були віддані проти введення щомісячного ББД у розмірі 2.500\$. Як зазначається в статті Максима Желтова, всі партії Швейцарії, окрім «Зелених» не підтримали

ідею введення Безумовного Базового Доходу [47]. Їх аргументація полягала на консервативних принципах траєкторії економічного розвитку. «Кожен має працювати», «До нас прийдуть мігранти», «Падіння рівня зайнятості населення» - типові лозунги консервативної партії Швейцарії у 2016 році. Також одним із основних аргументів подібної ініціативи є те, що на реалізацію подібного проекту, бюджет не має коштів. Проте варто розуміти, що ББД – це не додатковий механізм фінансування громадян, а основний, який приходить на зміну різним соціальним виплатам.

Також варто зазначити і про питання безумовної базової послуги, яка буде ліквідована з прийняттям єдиної системи ББД. Безкоштовна освіта та транспорт для пенсіонерів стануть реліктами старої епохи. Сучасні умови будуть диктувати зовсім інший контекст капіталістичних договірних відносин. Фактично, безумовний базовий дохід в певному сенсі є монетизацією усіх пільг, які тобі надає держава. Це дозволяє на власний розсуд розпоряджатися соціальним капіталом.

Загалом, питання бідності та матеріального достатку є дискусійним аспектом будь-якого наукового диспути, проте варто пам'ятати, що Україна є соціально-орієнтованою державою. А відтак, ми повинні виходити із простої самоочевидної істини, що всі громадяни мають рівні права з розгалуженим балансом їх реалізації. Син прем'єр-міністра завжди мав більше шансів вступити до ВУЗу, ніж донька звичайного робітничого. Місією держави має бути створення механізмів суспільної справедливості, які за допомогою апаратів примусу та управління створювали б систему рівної реалізації прав громадян.

2.2 Проблеми вимірювання якості життя в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства

Розглядаючи проблематику вимірювання якості життя ми повинні виходити з певної наукової дихотомії: якість життя в контексті власної

суб'єктивної оцінки та якість життя під призмою об'єктивних факторів. Справа в тому, що такий дискусійний теоретичний виклик, як якість життя, має міждисциплінарний когнітивний характер. Щоби виміряти добробут людини, варто зосередити увагу на психологічних, соціальних, матеріальних, фізичних та інших факторів. А відтак, людські індекси розуміння щастя є доволі різними і ми повинні виходити з даних передумов.

В цьому плані об'єктивну картину намагається сформувати Всесвітня організація охорони здоров'я, яка вважає основними чинниками щастя наступні показники [48]:

- Фізичні
- Психологічні
- Ступінь незалежності
- Життя в суспільстві
- Довкілля
- Духовність

Кожен з цих показників має низку розгалужень, проте база критеріїв якості життя сформована міждисциплінарно. Проте також слід додати про таке демографічне поняття, як «раптова бідність». Наприклад, анексія Криму у 2014 році та конфлікт на Донбасі спричинив появу близько 2 мільйонів переселенців, які так чи інакше, втратили свій стан матеріальної захищеності. А відтак, станом на 2020 рік, Україна за рейтингом авторитетного видання NUMBEO знаходиться на помірному рівні індексу якості життя [49]. Ми маємо низький рівень купівельної спроможності та високий рівень забруднення повітря. Проте варто зазначити, що індекс вартості життя в нашій державі зазначений, як «дуже низький», що є гарним показником. Також необхідно порівняти один із основних показників якості життя, як рівень купівельної спроможності з іншими державами:

- Україна – **31,8%**
- Польща – 53,1%

- Вірменія – 26,6%
- Румунія – 47,7%
- Угорщина – 49,1%
- Чехія – 59,4%
- Росія – 36,1%
- Білорусь – 34,7% [49]

Як ми можемо спостерігати, нас випереджає майже кожна країна Східної Європи, проте не дивлячись на це, всі держави за даним показником знаходяться в діапазоні «низький рівень».

Зокрема, якщо аналізувати міста України, то видання NUMBEO надає перевагу Львову з показником у 119 балів. Наступні міста – Одеса зі 108 балами, Харків – 108 та Київ – 107. На нашу думку, місцезнаходження та географічна мобільність є також одними із ключових показників рівня якості життя. Атмосфера міста, кліматичні умови, рівень заторів та час поїздки на роботу – все це дотично впливає на показник якості життя.

Однак, комбінаторну картину показників знищують результати міжнародного індексу щастя, де у 2006 році рейтинг очолила країна Вануату, а в 2009-му Коста-Ріка [50]. Стаття з цього приводу має іронічну назву «ВВП чи Індекс Щастя», оскільки щасливі умови проживання в цих країнах зумовлені не рівнем матеріального добробуту, а домінацією релігійного виховання та суб'єктивних оціночних факторів. Це і є прикладом наукової дихотомії про яку ми зазначали. Суб'єктивні фактори оцінки якості життя можуть бути вирішальними у двобой економічних показників.

Варто зауважити, що питання якості життя населення – це питання, яке врегульовується у міждисциплінарному контексті. Людина з вадами здоров'я ментально відчуває себе важче, через брак фізичної активності. А відтак, нам варто оцінювати матеріальну складову питання якості життя населення в контексті індикатора соціальної політики. Як зазначають вчені Анхель Караско, Альмудено Морено та Луїс Мартінес у своїй книзі «Якість життя, добробут і соціальна політика в європейських країнах»: добробут варто

вимірювати виключно суб'єктивними факторами якості життя. Вони відкидають формування єдиної структурованої картини об'єктивних показників, оскільки кожна людина особисто вирішує якість свого матеріального та морального стану посилаючись на індивідуальний об'єм потреб [51]. Схожу думку висловлюють вчені університету Білфельда – Сандра Ландрхойсер та Хольгер Циглер у своїй науковій праці «Соціальна робота і політика якості життя»:

«Поліпшення якості життя як нормативна політична (і професійна) мета навряд чи обмежується областю соціальної роботи. Швидше, це стає все більш важливою проблемою в економіці, дослідженнях розвитку та політології, якщо назвати лише деякі з них. На національному рівні ця концепція, очевидно, стала важливою областю обстежень соціальних показників, які в даний час лежать в основі значної частини нових соціальних наукових досліджень» [52].

А відтак, проблему низької якості життя окремої особи неможливо вирішити виключно інструментами соціальної політики. Тут необхідно застосовувати багатоманітну палітру методів та способів досягнення цілі. Варто зазначити, що ми оцінили Україну з боку економічних понятійних характеристик, однак питання емоційної складової наших громадян вирішує так званий Індекс Щастя (Happy Planet Index - HPI). Останні дослідження проводилися у березні 2020 році, де Україна посіла 123 місце серед 153 країн світу. Минулого року цей показник був ще гіршим і Україна входила до топ-25 найнещасливіших країн світу (133 місце серед 156 країн) [53]. Деякі вчені вважають, що Україна знаходиться на низькому рівні в подібних рейтингах із-за конфлікту на Сході нашої держави. Мовляв, зниження рівня фізичної безпеки наших громадян дуже сильно впливає на їх індивідуальний показник щастя. Однак в протиположній тезі можна протиставити країну Ізраїль, яка знаходиться на 11 сходинці рейтингу найщасливіших країн світу, де не дивлячись на наявність перманентного арабо-ізраїльського конфлікту, люди впевнені у своїй безпеці. Подібне самовідчуття єврейського народу пов'язане

з наявністю економічних переваг у порівнянні з країнами сусідами та міцних збройних формувань. Все це гарантує безпеку громадян, а як наслідок, Ізраїль займає 11 сходинку у подібному рейтингу. Отже, можна зробити висновок, що сильна економіка сприяє покращенню якості життя людини. Авжеж, але не зовсім. Наприклад, за даними звіту від 2020 року, Гватемала займає 29 сходинку, випереджаючи такі країни, як Італія, Польща, Бразилія, Аргентина і так далі. Схожа ситуація і у Косово, яка займає 35 позицію. На нашу думку, вагому роль у даному питанні відіграє релігійне виховання та аскеза, як невід'ємні фактори досягнення щастя. А відтак, інструменти соціальної політики нездатні забезпечити належний рівень якості життя людини, якщо він сформований суб'єктивними факторами та передумовами.

Загалом, якість життя людей – це доволі складний параметр, який потребує детального вивчення та систематизування. Відомий чеський президент Вацлав Гавел писав у одному із своїх есе: «Коли ви спускаєтесь до метро, подивіться на вирази обличчя людей які по ліву сторону від Вас підіймаються на ескалаторі. Таким чином можна виміряти стан задоволеністю життя населення». Соціальна політика – це не панацея, яка здатна кардинально змінювати траєкторії економічного розвитку. Соціальна політика – це лише набір інструментів, який здатний врегульовувати складні суспільні проблеми. Ми живемо в світі неокапіталістичних відносин, де дуже відчутна соціальна прірва між різними категоріями населення. Йдучи по вулиці ми можемо помітити жебрака, який потребує допомоги та поруч їде автомобіль представницького класу. Таке соціальне розшарування нам не до вподоби й тому ми намагаємося застосовувати інструменти соціальної політики. Антитезою подібних дій є думка неолібералів з цього приводу. Вони задають питання: «Що ми можемо з цим зробити? Ми можемо створити впливову інституцію, яка буде займатися перерозподілом матеріальних благ. В кінцевому результаті вона досягне свого фатального впливу і почне пригнічувати все населення». В такому випадку, ліберали кажуть, що наявність такого соціального розшарування є певною платою за ліберальні

цінності, які дарують людям свободу та право вільного вибору своєї професії. А відтак, дві різні економічно-політичні концепції ставлять в абсолют різні ідеї. Ліберали кажуть, що всі люди рівні, політики соціальної спрямованості виходять з ідеї, що всі люди нерівні і з цим треба боротися. Проте чи рівні між собою поняття соціальності та соціалізму? Подібне питання є досить хвилюючим, оскільки понятійні межі між цими двома поняттями є не настільки й великими, як ми можемо це собі уявити. Давайте розберемося у всіх тонкощах орієнтуючись на визначення «Радянської енциклопедії» 1974 року:

Соціалістична держава – це організація політичної влади трудящих на чолі з робітничим класом, головне знаряддя захисту революцій. завоювань, творчого перетворення економічного і духовного життя суспільства з метою побудови комунізму. Виникає в результаті перемоги соціалістичної революції [54].

Тобто можна зробити висновок, що соціалістична держава є першою стадією до комунізму і державотворець закладає певне прагнення до його побудови у майбутньому. Виходячи з даного визначення, можна зрозуміти, що керівна роль у такому типі державі відводиться робітничому класу, як домінуючій верстві населення. Але також варто зазначити, що немає універсального визначення дефініції «соціалістична держава». Тракткування цього терміну відрізняється від політичних переконань. Класичні марксистичні інтерпретують його на свій лад, леніністи або маоїсти вкладають зовсім інший сенс у дане визначення. Простими словами, соціалізм – це є основа комунізму і планової економіки, яка домінувала на просторах Радянського Союзу. При соціалізмі вагома доля ринку, у разі його існування є комунальною або державною власністю, а одним із найпоширеніших дозволених видів підприємництва є кооператив. Також слід зазначити, що не завжди застосовується термін «соціалістична республіка». Інколи назва може варіюватися до таких позначень, як «робітнича держава» та ін. А відтак, не

можливе існування соціалістичного-лібералізму, оскільки дані поняття є антонімами за своїм семантичним сенсом. Лібералізм пропагує свободу, як один з основних постулатів своєї ідеології. При соціалізмі є домінування робітничого класу, який також не володіє певними свободами та правами. Як казав Фрідріх фон Гаєк «Соціалісти кажуть, що вони мають свободу, але їх свободи не вистачає, щоб купити товари які мають базове призначення». Так варто зауважити, що таке поняття як соціал-лібералізм існує та має значно менше протиріч, ніж вищенаведена дефініція. Соціальна держава не має домінуючого класу, вона поширює свою владу на всіх громадян своєї країни. Також суттєвою відмінністю між соціалістичним та соціальним устроєм є передумови до побудови комунізму. Соціальна держава не виступає у ролі перехідної стадії між ідеологіями, вона створена за для встановлення справедливості в суспільно-неоднорідному суспільстві. Але давайте тепер знайдемо компромісну модель поняття «соціальна держава»:

«Соці́альна держа́ва— це соціально орієнтована держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію» [55].

Отже, ми бачимо, що держава виходячи з визначення, орієнтується абсолютно на всіх громадян і намагається досягти справедливості та рівності у суспільстві, а не серед одного класу. Також слід зацентувати увагу на тому, що сьогодні багато країн світу є соціальними, але соціалістичними себе визнають лише Нікарагуа, Болівія, Венесуела, Лаос, КНР і В'єтнам. А відтак, соціалізм вже не має такої популярності, як це було у 20 столітті з піднесенням ідей комуністичної революції. До речі, в багатьох країнах світу комунізм, як і фашизм є забороненими течіями політичних ідеологій. Простими словами, комунізм - це ультраліва позиція на політико-ідеологічному компасі, а фашизм – це ультраправа ідея. На перший погляд вони не мають нічого спільного та існують як дві радикальності, але згідно «теорії підкови» французького

вченого Жана Фей [56], багато в чому походять один на одного. Саме тому цілі плеяди політологів не можуть визначити ідеологічну спрямованість такої держави, як Північна Корея. Ксенофобія та ідеологія «Чучхе» говорить про фашистську спрямованість, а сама держава декларує соціалістичні цінності. А відтак, Жан Фей зосереджує увагу на своїй «теорії підкови», де ультраправі та ультраліві мають набагато більше спільних ідей, ніж це здається на перший погляд.

Отже, ми вважаємо, що соціальність та соціалізм – це зовсім різні поняття, які на перший погляд можуть сприйматися однаково. Слід розуміти, що соціалізм в умовах сучасної комунікативної реальності став пережитком та реліктом світових економічних моделей. Соціальна держава поширила свій вплив та ідеї спрямованості завдяки Другій Світовій війні, після якої в період відновлення, громадяни потребували від держави значного впливу. Поновлення гуманістичних цінностей існувало в симбіозі з гуманітарними і саме тому, соціальність не протирічить питанням свободи, рівності та плюралізму.

Проте варто зазначити і про складність вимірювання такого поняття, як якість життя. У своїй роботі «Якість життя: проблеми виміру» Бікстімова З.З. зазначає, що найбільш суттєві відмінності в підходах детермінації добробуту і формуванні системи показників полягають в широті охоплення компонентів добробуту, де порівняння можуть зазнавати, яка вузькопрофільні так і багатоманітні складові характеристики. Також відмінності грають роль щодо ступені важливості, яка надається думці самої людини з приводу його стану добробуту.

Також вагому роль проблемам вимірювання якості життя присвятив американський економіст Річард Істерлін. Саме цьому вченому належать перші роботи, щодо дослідження щастя, як елементу економічного та соціального добробуту. У своїй статті «Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence», Річард Істерлін зазначає про невідповідність рівня щастя американців зі зростанням доходів. Вчений

акцентує увагу на часовому проміжку 1946 – 1971 років, де економіка Сполучених Штатів виросла втричі, однак це жодним чином не змінило рівень щастя американців. Істерлін неодноразово стверджував, що люди не хочуть бути заможними, вони хочуть бути заможнішими, ніж їхнє оточення. Автор ставив проблему добробуту у рамки неокapіталістичного конкурентного світу, де зростання матеріальних статків формує прямо пропорційне зростання потреб. Загалом, робота Річарда Істерліна стала базовою щодо способів виміру добробуту громадян, однак у 2008 році наштовхнулася на критику з боку колег Бетсі Стівенсона та Джастіна Вулферса. Американські вчені вважали, що обраний часовий проміжок не був придатний для вимірювання індексу щастя, однак ці звинувачення в котре довели складність виміру таких понять, як соціальний добробут, щастя та забезпеченість.

2.3 Якість життя населення як фактор забезпечення сталого розвитку в умовах пандемії

Як стверджував англійський вчений Томас Мальтус у 18 столітті, популяція населення на планеті залежить від перманентних регуляторів: війн, епідемій та голоду. Перелік подібних понятійних категорій дає нам змогу зрозуміти найважливіші компоненти, які здатні приводити до всезагальної нерівності, зниження рівня забезпеченості населення та людських смертей. У 2020 році, всі країни світу зіштовхнулися з новим випробовуванням. Пандемія коронавірусу SaRs – cOv 2 поширилася майже на всю планету за лічені місяці. Основною вірусологічною характеристикою цього штаму коронавірусу була здатність передачі хвороби від людини до людини. Фактично, це відрізняє ситуацію від пташиного грипу, де люди здатні були підчепити інфекцію виключно при контакті з інкубованими птахами. Цей чинник відіграє вагомую роль, оскільки він спричиняє всезагальну асоціалізацію з зачиненням місць масових скупчень людей і створення соціальних бар'єрів під час звичних міжлюдських контактів. Варто зазначити, що з концепції мальтузіанства,

широка географічна мобільність людей не була закладена самою природою. Наприклад, під час спалахів грипу тварин, зграя інфікованих нездатна розповсюдити хворобу на всю планету. Їх мобільність обмежена фізіологічними та розумовими здібностями. Однак, людина у 21 столітті живе в епоху постнаукових відкриттів, де протягом доби вона здатна досягти майже будь-якого куточку планети. Цей фактор спричиняє поширення хвороби монструозними темпами, що має також значні економічні наслідки. Статус «епідемія» із-за географічної мобільності людей може за тиждень змінитися на статус «пандемія», що і відбулось у 2020 році.

Фактично, мінімізація соціальних контактів спричиняє серйозну міжгалузеву фінансову кризу. Економічна наука майже не стикалася з кризами подібного масштабу. Справа в тім, що в період фінансової рецесії, держава, як економічний регулятор, застосовували інструменти кейнсіанства, включаючи валютний мультиплікатор. Вкидання грошової маси в економіку з роздачею коштів всім громадянам пов'язано з метою створення імітації всезагального попиту. Коли кожний громадянин в період кризи отримує додатково 200\$, він починає їх витратити на різні потреби. Наприклад, може сходити в кіно чи купити новий одяг, що приносить необхідний прибуток власникам кінотеатру та магазинам одягу. Як результат, вкидання грошової маси та штучне стимулювання попиту дозволяє пережити суб'єктам підприємницької діяльності кризу світового масштабу. Однак, криза 2020 року зіштовхнулася з новою проблемою, якої ще не було в історії фінансових рецесій. Наприклад, масова роздача коштів, не може призвести до стимулювання попиту у ресторанному бізнесі чи кінотеатрів, оскільки масові скупчення людей заборонені. Фактично, людина не може отримані кошти від держави витратити на вечерю в ресторані, імітуючи попит з подальшими необхідними прибутками для власників ресторану, бо вся галузь громадського харчування закрита на карантин. Це призводить до кризи галузевого масштабу, де знищується не окремі підприємства певної галузі, а ціла галузь. Наприклад, відсутність авіа-перельотів, призводить до того, що десятки тисяч людей, які

працювали в цій галузі залишаються безробітними. А відтак, десятки тисяч людей втрачають купівельну спроможність, що позначається і на інших сферах життєдіяльності. Людина, яка втратила роботу не буде купувати собі нову сукню, оскільки умови відсутності джерела регулярних доходів змушують заощаджувати, а не витратити. Це призводить до втрати прибутків у магазину суконь і так далі. Якщо раніше ми повинні були створювати імітаційний попит за рахунок людей, як фінансових агентів, то тепер держава змушена субсидіювати і людей, і окремі галузі. Подібні умови є неприпустимими для економік з негативним балансом фінансової макростабільності. Перед державою, як фінансовим регулятором постає питання вибору між субсидіюванням людини та бізнесу цілої галузі. А відтак, економічне банкрутство авіакомпаній матиме вагомі соціальні наслідки. Люди з освітою пілотів стануть непотрібні на ринку праці, оскільки галузі авіа перевезень вже не буде. Це спричиняє трудову інтервенцію, де особи однієї категорії професій починають шукати роботу у різних трудових секторах, що створює нездоровий ріст конкуренції і призводить в подальшому до масового безробіття. Саме тому, державний регулятор, змушений субсидіювати двох економічних агентів: галузевий бізнес та громадян.

Фактично, в даному випадку, держава застосовує інструменти соціальної політики, де методами кредитування страхує підприємців від матеріальних втрат. Подібний порядок дій повністю протилежний концепції вільного ринку, де обсяг втручання держави обмежений економічними факторами. Коронавірусна криза призвела до того, що незалежно від ідеологічної побудови економіки: чи це лібертаріанство, чи соціал-консерватизм, майже всі держави кредитують бізнес, щоб уникнути фінансового колапсу. А відтак, ми можемо констатувати, що державні механізми соціальної допомоги стають обов'язковими в період складних кризових ситуацій.

Аналітичний центр «CEDOS» проаналізував методи соціальної політики України під час пікової кризи коронавірусу. Зокрема він визначає контекст

соціальної політики у вигляді адресної допомоги та універсальної [57]. А відтак, економіка нашої держави не здатна була застосовувати універсальний формат допомоги і обмежилася лише адресною. 17 березня, український парламент на позачерговому засіданні зробив перший крок до секвестру державного бюджету у вигляді окремого Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [58]. Цей нормативно-правовий акт на державному рівні вносив зміни до кодексів та соціальних програм. А відтак, згідно пункту 1, частини 1 Прикінцевих положень цього закону, роботодавець мав можливість не вносячи зміни до трудового договору надати можливість працівникам, в тому числі і державним службовцям, надати право виконувати свої посадові обов'язки не за місцем роботи. Також, згідно пункту 4, частини 3 Прикінцевих положень, суб'єкти господарської діяльності не мали права на період дії карантину та після 30 днів з моменту його припинення нараховувати пеню та неустойку платникам комунальних послуг за несвоєчасне внесення оплати. Згідно п.2, ч.5, ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», на Кабінет Міністрів покладалися повноваження із встановлення доплат до заробітної плати працівникам окремих категорій, які забезпечують життєдіяльність населення. Також Кабмін вносив зміни і до митного законодавства, прибираючи митні обмеження на ввезення товарів лікарського призначення [58]. Фактично, Кабінет Міністрів України, як суб'єкт законодавчої ініціативи даного нормативно-правового акту вносив зміни до сфер медичного забезпечення, митного законодавства, соціальної допомоги і т.д. Уряд в багатьох правових аспектах покладав на себе повноваження з врегулювання ціни на ліки, що було проявом адміністративної економіки сильної руки. Фактично під час пандемії COVID-19, уряд отримав розширені повноваження і взяв на себе роль страхувальника від економічних ризиків. Наприклад, у сусідній Угорщині, уряд отримав надзвичайні повноваження.

Прем'єр-міністр Віктор Орбан міг відмінити будь-який закон посилаючись на небезпеку пандемії коронавірусу [59]. Подібні повноваження вели країну до узурпації влади, оскільки партія «Фідес» в обличчі Віктора Орбана мала карт-бланш дій по всій країні. Такі новозміни були засуджені в Європейському Союзі, однак Угорщина мала таку модель держави аж до липня 2020 року, де ці повноваження анулював парламент.

А відтак, можемо зробити висновок, що під час складних кризових ситуацій у вигляді голоду, війн чи пандемій, держава завжди бере на себе відповідальність у провадженні соціальної політики та створення рівних умов існування. Будь-який вищезазначений суспільний катаклізм, здатний зруйнувати принципи рівності та гомогенності, а відтак, держава повинна виступати в ролі єдиного гаранта у подібній ситуації. Справа в тім, що під час складних кризових ситуацій, демократія не спроможна діяти вчасно. Складний механізм стримувань та противаг створює розгалужену систему погоджень та апробацій, де ургентні, швидкі дії стають неможливими. Саме тому за для оперативності та налагодженості дій, уряди отримують надзвичайні повноваження, метою яких є ліквідування загрози суспільству, як основної цінності будь-якої демократичної держави.

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми управління якістю життя населення в Україні: сучасний стан та перспективи

Інструменти соціальної політики України є доволі різними, проте наша держава не вирізняється певною унікальною моделлю. Україна з часів 90-х років провадить консервативну соціальну політику східно-європейського гатунку з рисами пострадянської системи. А відтак, вагома кількість системних змін в контексті соціальної політики в нашій державі так і не була втілена в життя. Наприклад, ми досі користуємося Кодексом законів про працю від 1971 року, який був продуктом радянської системи [41]. Звичайно, з отриманням незалежності, даний нормативно-правовий акт зазнав юридичних пертурбацій, проте сама правова основа кодифікації заснована на застарілій радянській пандектній системі. Даний кодекс повністю не відповідає сучасній правовій кон'юктурі, а відтак він потребує правового аброгуванн. Аналогічна ситуація і з Житловим Кодексом, який був прийнятий ще 1983 році [60]. З точки зору правового аспекту, існування подібного старого законодавства призводить до нагромадження системи нормативно-правовими актами. А відтак, окремо до Кодексу законів про працю необхідно було створювати ЗУ «Про відпустки», оскільки неможливо імплементувати подібні норми до старого законодавства. Це спричиняє проблеми регулювання тієї чи іншої галузі соціальної політики.

За даними авторитетного американського видання U.S.News, Україна займає 68 місце в рейтингу кращих країн світу [61]. Серед домінуючих показників, дослідники відмітили непоганий стан нашої армії, що грає вагому роль в контексті фізичної захищеності громадян. Зазначимо, що подібний рейтинг базувався на опитуванні 21 тисячі осіб. Проте давайте розберемося, що формує якість життя українця і як нам підвищити свої позиції в подібному

рейтингу. Згідно методології Economist Intelligence Unit, якість життя вимірюють за наступними показниками [62]:

- 1) Матеріально-побутові умови
- 2) Продуктивна активність
- 3) Здоров'я
- 4) Освіта
- 5) Дозвілля
- 6) Економічна та фізична безпека
- 7) Природа та навколишнє середовище

Даний перелік компонентів дозволяє найбільш чітко визначити такий складний понятійний параметр, як «якість життя населення». А відтак, починаючи аналізувати матеріально-побутові умови необхідно зробити акцент на ролі держави в даній характеристиці. Держава, як економічний регулятор в даному випадку виступає в якості фактору забезпечення. Саме тому, правові інструменти дозволяють встановлювати соціальну справедливість. А відтак, згідно статті 12 ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», держава встановлює суму, яка підлягає виплаті новонародженій дитині. Станом на 2020 рік, ця сума складає 41.280 гривень. Варто зазначити, що виплата відбувається протягом 36 місяців. Етимологія подібного інструменту соціальної політики є простою – встановлення справедливості за допомогою фінансового балансу. Навіть, якщо Ваша сім'я має скрутне матеріальне становище, це не є приводом відмови від народження і держава намагається це продемонструвати за допомогою інструментів фінансової стимуляції. Також, згідно ст.18² Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», одинокі матері також мають право на отримання державної допомоги. Подібне встановлюється і в статті 18⁵, де дітям які мають вади здоров'я передбачені диспозицією норми, надається підвищена державна допомога [63]. Звичайно варто зазначити співмірність матеріальної допомоги та рівень покращення стану купівельної спроможні, однак ми лише аналізуємо

правові інструменти встановлення соціальної справедливості в контексті побутово-житлових умов.

Також варто зазначити, про відпустки пов'язані з вагітністю, які чітко передбачені в диспозиції ч.1, ст.179 Кодексу законів про працю. А відтак, законодавець на правовому рівні затверджує обов'язок виплат заробітної плати з боку роботодавця, якщо жінка пішла в декретну відпустку. Дана норма надає жінці більше 140 днів оплачуваної відпустки, де 70 днів – до пологів і 56 днів – після пологів [41]. Окремої уваги потребує уточнення цієї норми, де законодавець зазначає, що у разі народження двох дітей, строк подібної відпустки збільшується з 56 днів після пологів до 70. Також в статті 170 зазначається, що за бажанням жінки їй може надаватися відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги. Проаналізувавши етимологію подібних правових регуляцій, можна прийти до висновку, що законодавець намагається створити сприятливі умови для народження дитини та надати матері певний строк на відновлення після пологів. Саме цим пояснюються додатковий термін відпустки у зв'язку з народження двох чи більше дітей. Також цікавим проявом інструментів соціальної політики є наявність можливості матері взяти оплачувану державою декретну відпустку строком на 3 роки. Подібна норма спрямована на надання матері строку на догляд за дитиною, якщо ніхто з інших членів сім'ї не має подібної можливості. Прив'язка до 3-х років не є випадковою, оскільки саме в цьому віці дитину можна віддавати на навчання в заклади дошкільної освіти. А відтак, держава намагається повністю сприяти вихованню дітей та допомагати батькам у цьому. Важливим компонентом статті 179 Кодексу законів про працю є те, що держава гарантує фізичній особі, яка перебуває у відпустці пов'язаною з вагітністю збереження за нею робочого місця. Варто зазначити, що в цій нормі також наявне право диспозитивної дієздатності:

«Відпустки для догляду за дитиною, передбачені частинами третьою, четвертою та шостою цієї статті, можуть бути використані повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною» [41]

Подібні законодавчі особливості надають змогу скористатися правом відпустки пов'язаною з народженням дитини членам сім'ї першої черги згідно Цивільного Кодексу України. Це також сприяє можливості вибору суб'єктів даних правовідносин.

У якості реалізації забезпечення матеріально-побутових умов, інструменти соціальної політики держави зазначаються також і у Законі України «Про іпотеку» від 2003 року [64]. Проте окрім сухого нормативного врегулювання є більш дієві варіанти забезпечити сім'ю житлом. На даний момент в Україні діє програма «Доступне житло», на яку у 2019 році було закладено близько 100 мільйонів гривень. Держава також розробили алгоритм пріоритетності отримання квартири, який зазначається у наказі Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 26 жовтня 2005 року № 2488 [65]. Цей підзаконний нормативно-правовий акт встановлює черги на отримання житла з низькими ставками кредитування. Подібною програмою можуть скористатися сім'ї не старше 35 років. Проте варто зазначити, що масштаби цієї програми є досить малими. Враховуючи кількість сімей цього вікового діапазону по всій державі, мало хто може скористатися цією програмою із-за великої конкуренції на одну квартиру з низькими ставками кредитування. А відтак, подібні правові інструменти починають відігравати скоріш роль імітації соціальної політики, де законодавча база дозволяє мати вивірену систему правових соціальних норм, а де факто виконавча влада не здатна впровадити ці механізми у реальність. Також варто говорити і про значний рівень корупції подібних соціальних програм, де розгалужена система бюрократичного апарату зменшує кількість грошової маси, яка потрапляє на кінцевий фінальний рівень. Це все є суттєві проблеми, які заважають розвитку

соціальної політики в контексті відтворення матеріально-побутових умов звичайних громадян.

Наступною складовою методології Economist Intelligence Unit, яка вимірює якість життя громадян є продуктивна активність. У багатьох дослідженнях подібну понятійну категорію прирівнюють до зайнятості, проте дефініція «продуктивна активність» має комбінований характер, який включає в себе вагому кількість інших показників. Якщо говорити про вплив держави, то в даному випадку, національно-правовий регулятор має впливати виключно на зайнятість, як на один з передових елементів продуктивності. Вивчаючи різні моделі соціальної політики, можна прослідкувати тенденцію бінарності вибору, який зводить до класичного лібералізму та соціал-демократії у Скандинавській формі. Дві системи поглядів дивляться на безробітного під різними кутами трактування. Скандинавська модель виходить із самоочевидних істин допомоги людині, яка опинилася в скрутній ситуації. Класичний лібералізм дивиться на подібну проблему під призмою стимуляції до навчання та праці. А відтак, Данія провадить виплати безробітним за найвищою ставкою в світі станом на 2020 рік – 1800 євро. Найближчим конкурентом на цьому полі є Норвегія, яка виплачує близько 1500 євро щомісяця кожному безробітному [66]. Якщо проводити порівняння з Україною, то згідно ч.1 ст.22 Закону України про загальнообов'язкове державне страхування, виплати по безробіттю встановлює Кабінет Міністрів [67]. Станом на 2020 рік, мінімальна виплата складає близько 17 євро. Подібний показник дуже важко порівняти з Данією, яка щомісячно здійснює платежі у розмірі 1.800 євро. Не дивлячись на те, що Україна декларує себе у якості соціальної держави, стан справ з виплатами по безробіттю є доволі низьким, що відповідає протилежній неокapіталістичній моделі. Теоретики класичного лібералізму виходять з простої істини, що класове розшарування – це плата, яку змушено платити суспільство заради досягнення свободи. Нам не приємно бачити заможну людину на автомобілі представницького класу та поруч сидячого безхатька, проте що може зробити ліберальна теорія в даному

випадку. Прихильники лібералізму стверджують, що за подібних обставин вони можуть створити державну структуру, яка буде перерозподіляти кошти від багатих до бідних і ми знову створимо механізм домінуючої імперативної влади, який розростеться та стане принижувати народні маси. Саме тому ліберали вважають за необхідне зберігати баланс особистої свободи, де твої проблеми безробіття мають виключно індивідуальний характер і держава не повинна займатися їх ліквідацією. Проте варто зауважити, що стан виплат по безробіттю під час пандемії є доволі критичним. Наприклад, рівень безробіття в Сполучених Штатах Америки за період карантину виріс з 3% до 14% [68]. Деякі економісти роблять прогнози, що подібна тенденція росту може досягнути критичних 25%, що буде означати стан справ, де кожен 4 американець залишиться без роботи. Ми вже зазначали, що на період карантину, вагома кількість держав Європи та Північної Америки вводили всезагальні разові гранти у якості матеріальної допомоги. Такий підхід був застосований з метою створення штучного попиту, за для збереження робочих місць. В такий кризовий момент вмикається фіскальний мультиплікатор, де збереження одного робочого місця дорівнює 1-2 доларам, а створення одного робочого місця – 10 доларів. Саме тому держава обирає метод фінансової стимуляції економіки за для збереження стану фінансового континуїтету. Подальший вихід з цієї кризи – це зниження відсоткових ставок Центральних банків нижче індексу інфляції. Це дозволяє стимулювати громадян не тримати гроші в банках на депозитах, а витратити, оскільки тримати гроші вдома в період інфляції також є поганою ідеєю. Таким чином, держава створює умови, де тримати грошову агрегати категорії M0 в банках та під «подушкою» стає не вигідно. Люди починають витратити кошти, що стимулює до поновлення зростання економіки. Проте слабка міцність економіки в цей період не дозволяє здійснювати певні виплати. В США радник президента Дональда Трампа, Ларрі Кудлоу заявив, що з липня 2020 року припиняються виплати по безробіттю. Подібний крок також стимулює до пошуку нової роботи, робочі місця якої вдалося зберегти за рахунок разових грантів [69].

На нашу думку, саме такою повинна бути державна політика щодо збереження робочих місць під час пандемії коронавірусу.

Вагомим складним питанням, яке покладається у якості обов'язку на державу є питання здоров'я громадян. Фактично, держава зобов'язується створити інфраструктуру надання допомоги, оскільки згідно з статті Конституції України життя громадян є найвищою соціальною цінністю [5]. А відтак, в Україні близько 90% закладів медичних послуг підпорядковані до Міністерства охорони здоров'я. Це свідчить про те, що держава є найпоширенішим надавачем медичних послуг громадянам. Приватний сектор є не досить поширеним, оскільки його доля складає 10% [70]. Згідно офіційним приписам ВООЗ, виділяють лише 3 моделі медичних систем: державну, страхову та приватну. В Україні найбільш розвинений державний сектор надання медичних послуг, який лікарі називають «моделлю Семашко». А відтак, протягом 2012-2017 років загальні видатки на охорону здоров'я в Україні в середньому становили 7,7% ВВП на рік (приблизно 4,1% за рахунок державного бюджету та приблизно 3,6% за рахунок приватного сектору, переважно видатків домогосподарств) [70]. В Європейських країнах подібний відсоток складає близько 9 - 9,5. Проте необхідно проводити чітку кореляцію, де стан медицини повністю залежний від стану фінансового блоку та економіки в цілому. Основними показниками тут виступає розмір державного бюджету, відсоток видатків на медицину та популяція населення. Наприклад, є 2 держави. Одна має бюджет у розмірі 1 трильйон доларів, 100 мільйонів населення та витрачає на медицину 7% від ВВП. Інша держава має аналогічні показники, проте населення вдвічі більше. А відтак, рівень витрат на медицину в цих державах буде відрізнятися вдвічі. Виходячи з подібних прикладів, науковців аналізують рівень медицини в країні за критерієм видатків на одну особу. Це є одним із неупереджених індикаторів, які формує Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (примітка: доларів на 1 особу):

1. Швейцарія – 9.818
2. США – 9.536

3. Норвегія – 7.464
4. Люксембург – 6.236
5. Швеція – 5.600
- ...
130. Україна – 125 [71]

Також варто зазначити про такий важливий показник, як відсоток видатків ВВП на медицину. За даними ВООЗ на 2017 рік, подібний рейтинг був наступним:

1. Тувалу – 17,1%
2. США – 17,1%
3. Маршалові острова – 16,4%
4. Сьєра-Леоне – 13,4%
5. Мікронезія – 12,4%
- ...
73. Україна – 7% [72]

Як ми бачимо, наша держава витрачає 125 доларів на кожного громадянина враховуючи, що ця сума співмірна 7% від номінального ВВП. А відтак, можна зробити висновок, що фінансування медицини в Україні є одним із найменших у всьому світі. В деяких випадках можна говорити про не співмірність населення до загального бюджету. Наприклад, Індія виділяє лише 63\$ на 1 громадянина та знаходиться на 154 місці у світі. Тут необхідно розуміти, що ця держава має мільярдне населення і тому перерозподіл коштів є таким.

А відтак, можемо зробити висновок, що стан захищеності населення не відповідає навіть середньому рівні. Стан української медицини залишає бажати кращого з подальшим реформуванням самої системи. Проте варто зазначити, що медичну сферу намагаються реформувати за аналогами французьких та британських моделей. В 2017 році була створена Національна Служба Здоров'я, метою якої стало укладення контрактів з медичними закладами на надання бюджетних коштів. Ідея полягає, що гроші повинні

«ходити» за пацієнтом, а не навпаки. Однак дана реформа ще не знаходиться в завершальній стадії і тому робити висновки про її ефективність ще зарано.

Наступним етапом забезпечення якості життя людей з боку держави в контексті соціальної політики є освіта. Згідно статті 53 Конституції України, кожен має право на здобуття освіти [5]. А відтак, на державу покладаються обов'язки з надання освітніх послуг громадянам на безоплатній основі. Подібні функції покладаються на органи центральної влади, безпосередньо на Міністерство освіти та науки. Варто зауважити, що подібна структура профільного відомства не є правилом. Наприклад, Франція має два окремі міністерства, які займаються питаннями просвітлення: міністерства національної освіти та молоді й міністерство вищої освіти та інновацій [73]. Такий поділ створений задля відокремлення дошкільної, середньої освіти й вищої. Не дивлячись на подібну дихотомію, на території нашої держави з 1917 по 1946 роки існував Народний комісаріат просвіти, який фактично поєднував міністерство освіти та міністерство культури. А відтак, нормативно-регулююча база мала вагому кількість прогалин. Фактично, наркомат просвіти – це комбіноване бюрократичне нагромадження, метою якого було підняти всезагальний рівень освіти громадян. За даними всесоюзного перепису населення на початок заснування СРСР в державі було близько 62% неписьмених людей [74]. Таким чином у 1919 році був виданий декрет «Про ліквідацію безграмотності». В історію цей період увійде, як «лікнеп». За даними цього декрету, особи які ухилялися від навчання могли піддаватись кримінальній відповідальності. Всезагальна повинність подібних дій дала свої результати і у 1936 році 85% українського населення були письменними. Подібні дані існували на протипагу 57% у 1926 році [74]. Фактично, держава у даному випадку поклала на себе обов'язок з ліквідації безграмотності населення. Дії регулятора, навіть, супроводжувалися імперативними функціями, проте загальнообов'язковість навчання є правовим постулатом у всьому світі. Держава має надати не тільки право на освіту, а й можливості щодо реалізації подібних прав. А відтак, згідно ч.1 ст.4 Закону України «Про освіту», держава

забезпечує безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів освіти [75]. Також в диспозиції цієї норми зазначено про обов'язок держави у забезпеченні підручниками здобувачів середньої освіти. Фактично, подібна норма повністю покладає забезпечувальну функцію на баланс обов'язків держави. Варто зазначити, що держава має діяти неупереджено в контексті надання освітніх послуг та процес освіти має бути незалежним від жодної політичної сили. Також однією з основних складових є принцип людиноцентризму. Про дану максиму зазначається в ч.1 статті 6 ЗУ «Про освіту» [75]. А відтак, кожна дитина має рівні права, незалежно від матеріального стану, расових чи інших особливостей. За даними агентства Mundi на 2018 рік, Україна займає 9 місце в світі за рівнем грамотності своїх громадян. Наш показник = 99,8%. Також за даними Index of Human Development за 2019 рік Україна має середній строк отримання освіти – 11,3 роки [77]. Такі показники створюють умови задовільного рівня освіти в нашій державі, проте сама система має суттєву кількість недоліків. За даними аналітичного порталу «Слово і діло» в Україні близько 99% шкіл підпорядковані державі та мають комунальний або державний правовий статус. А відтак, лише 1% шкіл є приватними. Загальна кількість учнів в нашій державі становить приблизно 3,8 мільйонів, проте лише 23,5 тисяч школярів користуються освітніми послугами приватного сектору. По відсотковому співвідношенню наша держава програє приватному сектору Великобританії чи Німеччині. В цих країнах майже кожний десятий школяр користуються послугами приватного навчального закладу [78]. На нашу думку це є вагомою складовою, оскільки наявність приватного сектору освіти стимулює рівень конкуренції за надання подібних послуг. Якщо частка сектору приватного навчання не перевищує 5%, то подібні умови не стимулюють приватних надавачів послуг до конкуренції. А відтак, це призводить до існування монополії з вагомим бар'єром отримання подібних послуг. Якщо доля приватного сектору збільшується, наприклад, до 20% - це призводить до

внутрішньої конкуренції, де надавачі освітніх послуг будуть боротися за конкурента та намагатися запропонувати найліпші умови. Також подібне зростання бізнесу в освітніх послуг зменшує галузеве навантаження на державу, як монополіста подібних послуг.

Вагомим елементом прояву соціальної політики є стаття 20 Закону України «Про освіту». Вона регламентує умови надання освітніх послуг в інклюзивному форматі. Робиться акцент на принцип недискримінації та врахування багатоманітності людини. А відтак, надавачі освітніх послуг зобов'язані надавати рівні умови навчання для всіх категорій осіб. Також важливою складовою є створення психологічних умов, учасникам навчального процесу, які мають особливі потреби [75]. Подібна норма є втіленням неоліберальної ідею, про яку ми неодноразово згадували у минулих розділах. Стаття 20 вищезгаданого закону чітко регламентує процес надання освітніх послуг для школярів з особливими потребами. А відтак, в нашій державі встановлюються не тільки рівні права на отримання освіти, а й рівні способи реалізації подібних прав. На нашу думку, подібні правові механізми створюють реальні умови рівності, обов'язок яких покладається на державу, як регулятора суспільних відносин.

Загалом, можна з впевненістю заявити, що освіта в Україні є одним із найпрогресивніших секторів з огляду соціальної політики. Держава дійсно має певні прогалини, проте намагається ліквідувати певну недосконалість новітніми та сучасними реформами. А відтак, можна стверджувати, що освіта в Україні знаходиться далеко не на низькому рівні.

Економічна та фізична безпека є одними із основних чинників якості життя людини. Фактично держава є монополістом у сфері безпеки та багатьох галузях економіки, що покладає на неї особливу систему обов'язків. Ми вже живемо в світі сучасних комунікативних реалій, де частота війн та збройних конфліктів знаходиться на своєму історичному мінімумі. Куди більше загрози ви здатні отримувати в середині держави, ніж за її межами. Саме тому правова система створює ціле коло політичних та юридичних демпферів, які здатні

були б стримувати прояви насилля та порушення прав. Майже будь-яка ідеологія світу виходить з простої самоочевидної істини, що всі люди не ідеальними й саме тому їм необхідна держава та уряд, які були би здатні координувати життєву діяльність своїх громадян. В науці конфліктології є твердження, що людина сама шукає ідейне розмежування з іншими. Якщо раніше війни проходили в основі протиріч християнин-мусульманин, військовий Риму чи Карфагену, то сьогодні система виникнення різноманітності охоплює більший спектр впливу. Здавалося, що люди мають однакове походження, спільне громадянство, говорять однією мовою, проте здатні вступати в сутички орієнтуючись на протиріччя поглядів. Фанат одного футбольного клубу здатен застосовувати власний силовий апарат по відношенню до іншого фанату тільки за те, що вони мають різну систему цінностей та поглядів. Подібне явище свідчить про антропогенний характер пошуку ідентичності та розломів. Ми самі здатні шукати привід ненависті до іншого, навіть якщо маємо спільні ідеї та параметри ідентичності. А відтак, держава, як регулятор суспільних відносин покликана для встановлення правопорядку та справедливості в подібних випадках. Якщо говорити про обов'язки держави на поприщі безпеки свої громадян, то вони загалом мають інституціональний характер. Саме із створенням профільних міністерств та відомств починається забезпечення основи політики безпеки громадян.

Наступні 2 складові якості життя населення можна поєднати в єдиний понятійний механізм з умовами автономії кожного терміну. Дозвілля й навколишнє середовище - є завершальним етапом характеристики якості життя. Однак, варто зауважити етимологію самих понять, щоб чітко розуміти обов'язки держави в тій чи іншій правових сферах. Наприклад, І. В. Петрова визначає дозвілля, як свободу від обов'язків, що надає право вибору. Загалом, діяльність правоохоронного сектору регулюється наступними нормативно-правовими актами:

- Закон України «Про національну безпеку»

- Закон України «Про демократичний та цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»
- Закон України «Про судоустрій та статус суддів»
- Кодекс України про адміністративні правопорушення
- Кримінальний Кодекс і так далі

Всі ці нормативно-правові акти регламентують способи досягнення стану безпеки громадянами нашої держави. Варто зауважити, що сектор правоохоронної діяльності повністю підпорядкований державі, як монополісту на поприщі подібних послуг. Держава зобов'язується забезпечити певний безпековий стан за допомогою апарату примусу та управління. В роботі доктора філософських наук Віталія Скуратівського та аспіранта Олени Линдюк зазначається така дефініція, як «соціальна безпека». Зокрема:

«Вченими поняття "соціальна безпека" трактується по-різному: як стан гарантованості правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз; стан і характеристика міри досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, яке забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти існуючі в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, не допускаючи їх послаблення» [79].

А відтак, можна зробити висновок, що основою державної політики соціальної безпеки є недопущення стану послаблення суспільно-важливих інтересів людини. З огляду на вищезазначене, вагомим теоретичним викликом постає питання економічної безпеки громадян. Ми вже згадували у минулому розділі про питання всезагального добробуту та способах його досягнення, однак діяльність держави з точки зору економічної безпеки ставить на меті зовсім

інші ідейні принципи. Саме недопущення бідності та її подолання є одним із основних факторів державної економічної політики. Держава також створює всі умови економічної свободи, стимулюючи підприємницьку діяльність, залучення інвестицій і так далі. Подібним чином, це дозволяє формувати середній клас, як один із основних прошарків недопущення бідності. Проте варто знати відсоткове співвідношення людей, що живуть за межею бідності. Світовий банк встановлює цю межу на позначці витрат 1,9\$ на день, ООН вираховує бідність, як витрати однією людини 1\$ на день. А відтак, можемо зробити висновок, що методологія відрізняється, що призводить до певних статистичних неточностей. Згідно з прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України за підсумками 2019 року рівень бідності в Україні оцінювався у 38,5% [80]. Також за прогнозами економістів, показник бідності в Україні на кінець 2020 року може сягати 45%. Подібні дані свідчать про те, що держава, як регулятор економічних відносин не може стримувати падіння фінансового сектору, яке призводить до втрати купівельної спроможності громадян. Темпи зростання бідності у 8% щороку є шаленими і саме тому необхідна інша модель стримування інфляційних процесів. Слабка економічна захищеність є одним із чинників погіршення рівня життя громадян [81].

Ми згадували у минулому розділі, що рейтинг найщасливіших країн не має чітких кореляцій з розвиненістю економіки. Дуже часто до десятки найщасливіших може потрапити якась африканська країна з низьким рівнем ВВП на душу населення. А відтак, чи можна вважати економічну захищеність не основним елементом якості життя, оскільки моральні принципи та засади аскетизму здатні формувати іншу систему цінностей, яка і буде впливати на загальний стан якості життя? Гарним прикладом в даному випадку виступає Венесуела. Країна в 2018 році мала індекс інфляції у розмірі 136,060% [82]. Для порівняння в Україні за аналогічний період ця ставка складала 9,8%. А відтак, ми можемо порівняти певні показники до економічної кризи та після. У 2016 році в індексі найщасливіших країн світу Венесуела посіла 44 місце

[83]. Люди рахували, що вони задоволені власним життям, однак економічна криза дуже сильно похитнула подібні показники. У 2019 році за даними цього ж опитування, Венесуела опинилася на рекордно низькому для себе рівні. За результатами «Happiness report 2019» Венесуела посіла 108 місце [84]. Тобто в даному випадку ми бачимо чітку кореляцію між падінням рівня матеріального достатку в країні та аналогічною втратою позиції в індексі щастя. Можливо вагомими елементом в даному випадку було падіння життя з певного рівня достатку. Якщо країна постійно перебуває в стані стагнації, то вона не може порівнювати своє життя з ліпшою ретроспективою. Тому, наприклад, Коста Ріка займає 12 сходинку в цьому рейтингу, маючи слабку економіку. Люди звикають до певного рівня, навіть, низького матеріального достатку, проте наявність зарплатних коливань та нестабільність кар'єрних траєкторій, які відбуваються ургентно, а не поступово, здатні приводити до таких результатів якості життя. Існує навіть політологічна теорія під назвою «Крива Джеймса Девіса». Автор зазначає, що найвірогіднішим періодом революції стають не часи, коли все населення проживає за межею бідності, а де зростання економіки змінилося суттєвим падінням [85]. Саме різкі коливання фінансового сектору стають швидкими умовами погіршення життя громадян, що здатне приводити до революційних наслідків

А відтак, можемо зробити висновок, що прослідковується певна залежність поняття економічної захищеності та якістю життя. Не дивлячись на суб'єктивність та міждисциплінарну спрямованість поняття «якість життя», ми можемо відслідковувати певні кореляції та закономірності. В Україні цей показник є повністю залежним від стану фінансового сектору, проте в світовому масштабі подібні прояви часто не є загальноприйнятим правилом.

Дозвіллева діяльність та стан навколишнього середовища формують останній рубіж якості життя людини. Навіть згідно концепції поколінь прав людини, право на навколишнє середовище відноситься лише до 3 покоління. Це може свідчити про те, що проблеми стану навколишнього середовища виникають тоді, коли діяльність людини не обтяжена базовими принципами

захищеності та безпеки. Коли 90% країни живе за межею бідності, як в Венесуелі, то стан навколишнього середовища не є основною проблемою. Однак подібні тези також піддаються критиці, оскільки деякі вчені проводять чітку кореляцію стану екології зі станом здоров'я громадян. А відтак, навколишнє середовище можна частково відносити до принципів охорони здоров'я. В статті української вченої Н.О. Рингач робиться акцент на наступні соціальні детермінанти:

- соціально неблагополучні групи частіше живуть і працюють у менш сприятливих екологічних умовах, ніж усе населення
- Рівні впливу певною мірою залежать від таких факторів, як рівень знань, характер поведінки стосовно здоров'я
- неблагополучні групи можуть бути більш уразливими до розвитку несприятливих наслідків для здоров'я внаслідок гіршого доступу до послуг (нижча доступність медичної допомоги в сільських районах і для бідних, неадекватне страхове покриття) [86].

Всі вищезазначені умови є варіантами соціального розшарування. Малозабезпечені верстви населення дійсно мають гірші умови проживання, що позначається і на стані навколишнього середовища. Н.О. Рогач зазначає, що сім'ї з низьким рівнем доходу часто живуть у будівлях з вогкістю і цвілью, а це безпосередньо впливає на стан здоров'я. Окрема проблематика є щодо стану питної води, оскільки тут також виникають нерівності та класові розшарування. Також питання перенаселеності житла є одними із ключових. Насправді, всі ці обставини також впливають і на криміногенну ситуацію, яка складається в тому чи іншому районі, який має низький рівень достатку. Явному цьому підтвердженню слугують теорія розбитих вікон американського вченого Джеймса Вілсона. Простими словами, етимологія цієї леми була описана таким чином: «Якщо хтось розбив скло в будинку і не встановив нове, то через декілька днів у всьому будинку будуть розбиті вікна» [87].

Дана теорія активно використовувалася задля подолання безладу та хаосу в місті Нью-Йорк у 1980-1990-х роках. На той час в одному із

найбільшим міст Сполучених Штатів, всі вагони метрополітену були розписані графіті та різними малюнками. Вандалізм був безмежним, а із-за його системних проявів не діяв принцип невідворотності покарання. А відтак, тодішній міський голова Рудольф Джуліані наказав боротися з подібним безладом за допомогою теорії Вілсона. Працівники метрополітену щодня відмивали вагони від малюнків, щоби створювати умови порядку. Вважалося, що якщо навколо тебе багато сміття, то ти і сам кинеш папірець на асфальт, а не в смітник. Саме тому працівники сервісних служб докладали багато зусиль, щоби створити гарні умови навколишнього середовища. Згодом почав падати рівень криміногенності та умови порядку почали нарощувати свою динаміку. Теорія Вілсона доказала пряму залежність від стану оточуючих речей до моделі нашої поведінки.

А відтак, можна зробити висновок, що стан навколишнього середовища також впливає і на стан захищеності громадян і на рівень охорони здоров'я. Саме тому не слід відкидати пріоритетність даного елемента системи якості життя людини. Стан навколишнього середовища має вагому кількість понятійних екстерналій та наслідків на якість життя населення

Отже, можемо прийти до висновку, що якість життя не вимірюється в однозначному об'єктивному варіанті. Існує певна кількість критеріїв та суб'єктивних характеристик, які формують єдину базу цього поняття. Однак, варто розуміти, що сфера діяльності щодо вдосконалення якості життя є доволі чіткою та зрозумілою для держави. Не варто також забувати і про теорію одного відсотка, ідеєю якої є планові поступові поліпшення в певних галузях, що призводить до загального покращення ситуації. В контексті соціальної політики нашої держави ми маємо вагому кількість прогалин, в тому числі і право-регуляторних, однак необхідно виходити на позитивну тенденцію розвитку в кожній сфері і ставати покращувати ситуацію в порівнянні з сьогоdnішнім днем. У якості однієї з переваг, ми маємо сильну інституціональну та юридичну базу, що формує соціальну політику на доктринальному рівні. Досвід показує, що застосування інструментів

тотального реінжинірингу не призводить до позитивних зрушень в наших реаліях. На нашу думку саме процес оптимізації та планових перетворень необхідний нашій країні в контексті соціальної політики.

3.2. Пенсійна реформа в Україні: загрози та перспективи сталого соціального розвитку держави

Пенсіонери в нашій державі є одним із найуразливіших прошарків населення в питаннях матеріального забезпечення. Стан пенсійних виплат на 2020 рік залишається на низькому рівні. А відтак, система потребує або оптимізації, або докорінних перетворень. Сучасний стан пенсійного забезпечення фактично сформувався у 2004 році з прийняттям Верховною Радою двох нормативно-правових актів: ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та ЗУ «Про недержавне пенсійне забезпечення». Ці два правостоврюючі документи є важливими в контексті переходу України до трирівневої системи пенсійного забезпечення, де першим – є солідарна система, другим – накопичувальна і третім – недержавна. Фактично дана модель є комбінованою, оскільки вирізняється конгломератом багатьох елементів.

За умов існування солідарної системи, працююче покоління забезпечує пенсіонерів, виходячи з розуміння того, що незабаром вони стануть пенсіонерами та їх будуть забезпечувати. Однак в умовах міграційних траєкторій та старіння населення, така система є неідеальною. А відтак, станом на 01 серпня 2020 року за даними Державної служби статистики в Україні проживає близько 41.743.935 осіб [88]. Для порівняння у 2010 році на 1 серпня проживало 45.850.918 осіб, а у 2003 році цей показник складав – 48.003.500 осіб. Тобто можна прослідкувати динаміку, що з 2003 по 2020 рік кількість населення в Україні за офіційними даними державної статистики зменшилась на 6,5 мільйонів осіб. Така статистика унеможливорює існування солідарної системи пенсійного забезпечення. Наша держава має 2 вагомі

проблеми у цьому напрямку: демографічну та міграційну. Населення старішає, що призводить до зміни коефіцієнтів забезпечення осіб пенсійного віку. За даними Кабінету Міністрів на 2017 рік в Україні проживало близько 11,7 мільйонів пенсіонерів [89]. Паралельно з цим в Україні проживає 26 мільйонів осіб віком від 18 до 60 років, однак страхові внески вносяться лише 10,5 мільйонами осіб. Такі дані спричинені вагомим рівнем тінізації економіки та отриманням мінімальної заробітної плати з доплатою в «конвертах». Подібний стан справ призвів до того, що у 2017 році офіційно зареєстрованих робітників було менше, ніж пенсіонерів. А відтак, існування солідарної системи пенсійного забезпечення стало неможливим без судсидіювання та рефінансування дефіциту пенсійного фонду за рахунок коштів Державного бюджету. Фактично, єдиним шляхом виходу з даної кризи став перехід до накопичувальної системи.

Накопичувальна система виходить з простих самоочевидних істин, де кожен працюючий громадянин відкладає кошти собі на майбутню пенсію. Держава, як регулятор економічних процесів, інвестує кошти з цього фонду у розвиток економіки, чим збільшує суму зберігання в майбутньому.

В багатьох державах світу є розвиненим такий інститут пенсійного забезпечення, як пенсійний план. Наприклад, в Сполучених Штатах Америки існує декілька способів подібних накопичень:

- 401 (к)
- SIMPLE IRA
- SEP IRA [90].

Кожен з цих пенсійних планів залежить від категорії займаної посади та Вашого роботодавця. Наприклад, до фонду 401 (к) йдуть відрахування у розмірі 6% від Вашого роботодавця. Інша система під назвою SIMPLE IRA має на меті пенсійні відрахування у розмірі від 1 до 3%. Працює за тим же самим принципом, що і 401 (к). І останнім пенсійним планом виступає SEP IRA, яка характерна для підприємців, що не мають найманих працівників. Головною особливістю є можливість внесення коштів за високою межею. А відтак, до

системи SEP IRA можна відраховувати до 25% валової річної заробітної плати, проте внески не мають перевищувати 55 тисяч доларів [90].

Як ми бачимо, в американській системі пенсійного страхування, всі виплати та внески покладаються на роботодавця, який виступає у ролі податкового агента. Фактично, така система вибору відрахувань є певним стимулом кар'єрної траєкторії громадян. Фактично, кожний американець залежно від своєї посади сам відраховує собі певні кошти у якості пенсійного забезпечення. Варто зазначити, що така система є відображенням накопичувального підходу пенсійного страхування.

Однак, якщо взяти пенсійну систему Франції, Німеччини, Норвегії та Швеції, то пенсіонери в цих країнах є одними із найзаможніших у світі. Хоча метод пенсійного страхування заснований на солідарності поколінь, де працюючі громадяни забезпечують пенсіонерів з перспективою майбутньої пенсії від наступного покоління працюючих громадян. Проте багато країн спостерігають тенденцію, де пенсіонерів стає більше з кожним роком, а працюючі громадяни зменшуються за своїм кількісним складом. Звичайно ця проблема не відчувається так суттєво, як в Україні, однак солідарна система не має вагомих перспектив у майбутньому.

А відтак, у світі домінують дві пенсійні системи: солідарна та накопичувальна. Між ними немає протиріч а існування одразу двох систем одночасно не призводить до певних правових колізій.

В Україні у 2011 році почалась пенсійна реформа, метою якої було скорочення дефіциту Пенсійного Фонду. На той момент міністром соціальної політики був Сергій Тігіпко і саме він запроваджував нові механізми в сфері пенсійного забезпечення. Вагомим теоретичним викликом ставали статистичні дані на 2011 рік. Фактично, в державі проживало 13,7 мільйонів пенсіонерів з 14,4 мільйона працюючого населення. Тобто на 88 пенсіонерів було лише 100 громадян, які офіційно працювали та вносили внески до пенсійного фонду. За прогнозами експертів, на 2050 рік в державі мало бути 125 пенсіонерів на 100 працюючих громадян. А відтак, коли виникають подібні

прогалини, Пенсійний фонд переходить в стан дефіциту, який необхідно покривати шляхом рефінансування коштами державного бюджету. Фактично, державі необхідно було створити умови, щоби кількість пенсіонерів зростала меншими темпами, ніж працюючого населення. Саме тому одними із основних кроків були:

- Збільшення пенсійного віку громадян
- Запровадження другого рівня пенсійного забезпечення
- Зменшення пенсійних виплат для окремих категорій осіб
- Збільшення ЄСВ

Останній пункт характеристики даної реформи викликав сумніви, оскільки встановлення ЄСВ на рівні 34,7% міг викликати кризу тіньового сектору. А відтак, станом на 2020 рік ставка ЄСВ в Україні встановлена на рівні 22%, а в 2011 році такий показник складав 34,7% згідно пенсійної реформи Тігіпка [91]. Проте, як нам вдалось зменшити ставку на 12,7% у 2015 році і не втратити коштів. Станом на 2013 рік, після реформи Тігіпка, дефіцит Пенсійного Фонду складав 21,8 млрд грн зі ставкою ЄСВ у 34,7% [92]. У 2018 році вже після зниження ставки ЄСВ до 22%, дефіцит пенсійного фонду становив 21,4 млрд грн [93]. Проте, як нам вдалося зменшити ставку нарахування до пенсійного фонду та збільшити туди кількість внесків, оскільки ми змогли зменшити дефіцит пенсійного фонду? Подібну ситуацію ще у 20 століття пояснював американський економіст Артур Лаффер, який зауважив, що зі зменшенням відсоткової ставки податків у країнах з високою долею тіньового сектору, можна збільшити кількість доходів до Державного Бюджету. Пояснювалась подібна концепція на простому прикладі. Якщо ставка оподаткування буде 0%, то бюджет отримає 0 доларів. Якщо ставка оподаткування буде 100%, то бюджет також отримає 0 доларів, бо ніхто не буде працювати за умов, що весь свій дохід він буде віддавати державі у якості фіскальних внесків. А відтак, необхідно зменшувати ставку оподаткування до встановлення балансу фіскального мультиплікатора. Теж саме відбулося і зі зменшенням ЄСВ у 2015 році. Фактично такими діями уряд стимулював виходити підприємців з

тіньового сектору, оскільки ставка дозволяла здійснювати виплати за низьким коефіцієнтом втрати доходу. А відтак, ми збільшили кінцеву грошову масу, яка потрапляє до бюджету шляхом зниження відсоткових ставок.

Також варто зазначити, що накопичувальна пенсійна система не є панацеєю, яка здатна зберегти громадян від голоду у старості. Вагомим елементом накопичувального механізму є роль держави, яка має підтримувати задовільний стан економіки та утримувати стан інфляції в державі шляхом валютних інтервенцій Національного Банку. Необхідно розуміти, що 100 гривень в 2010 році та 100 гривень у 2020-му мають зовсім різний рівень купівельної спроможності. А відтак, відрахування робітником 100 грн до Пенсійного фонду в рамках накопичувальної системи з метою отримати цю суму через 35 років стає неспівмірним бажанням. Роль держави в подібних випадках є колосальною, оскільки вона виступає гарантом купівельної спроможності суми Вашої майбутньої пенсії. Саме тому є вагома кількість ризиків, які можуть призводити до знецінення Ваших вкладів.

А відтак, можемо зробити висновок, що стан пенсійного забезпечення прямо залежить від стану економіки держави та рівню її тіньового сектору. Станом на 2020 рік за даними Національного Банку України, рівень тіньової економіки складає 23,8% від ВВП нашої держави, що еквівалентно 846 мільярдам гривень [94]. Такої суми вистачить, що покрити дефіцит пенсійного фонду на 32 роки вперед. Саме тому, вагомою проблемою є тіньова економіка, яка криє в собі вагому кількість неоподаткованих грошових агрегатів. А відтак, виходячи з подібних умов основним питанням виступає не вибір моделі пенсійної системи, а безпосередній розвиток економіки. Саме стабільність фінансового сектору дозволить рефінансовувати будь-який дефіцит без втрати оперативних коштів Державного Бюджету. Можна зробити висновок, що зменшення ставки ЄСВ у 2015 році було мірою, яка витікала з минулої реформи Сергія Тігіпка. В 2011 році недооцінили тіньовий потенціал нашої економіки і тому не застосовували криву Артура Лаффера. Зменшення ставки

ЄСВ стало тією дією, яка необхідна для легалізації економіки в рамках правового поля.

3.3 Ринок праці та зайнятість в контексті удосконалення вітчизняної соціальної політики

Наявність робочих місць та зміцнення трудового потенціалу завжди виступають в якості найважливіших практичних викликів, які ставляться перед державою. Зайнятість населення – це елемент соціальної політики і в контексті інституціональної розбудови нашої держави, саме Міністерство соціальної політики відповідальне за трудову діяльність громадян.

Основними маркерами соціальної політики на поприщі трудових правовідносин виступають рівень безробіття та кількість створених нових робочих місць. Саме такі питання покладаються на державу, як регулятора суспільних відносин.

За даними Міністерства фінансів, в Україні на 2019 рік 8,6% безробітних. Тобто 8,6% від загальної кількості економічно активного працездатного населення нашої держави. Для порівняння, аналогічний показник у 2015 році був на рівні 9,5%, у 2016 – 9,7%, у 2017 – 9,9%, у 2018 – 9,1% [95]. Динаміка показує збільшення кількості робочого населення, однак варто розуміти, що ці дані можуть бути не конгруентними, оскільки вагома кількість працездатного населення працює закордоном або в тіньовому секторі, що значно ускладнює системний підрахунок даних. Однак, 9,1% безробітних в нашій державі ставили би нашу країну на одне з останніх місць держав членів Європейського Союзу. Для порівняння, станом на грудень 2019 року середній рівень безробіття в ЄС за даними Євростату становив 6,2%. Найбільша кількість безробітних у Греції – 16,6%. Далій йде Іспанія – 13,3% та Італія – 9,8% [96]. Якщо уявити, що Україна би у 2019 році долучилася до Європейського Союзу, то за Італією в рейтингу знаходилися б ми з показником у 8,6% за аналогічний період. Варто зауважити, що країнами з найнижчим

рівнем безробіття в ЄС є Чехія – 2%, Німеччина та Нідерланди, які мають по 3,2% та Польща – 3,3% [96]. Подібні дані у 8,6% для нашої держави свідчать про слабку економічну активність працездатного населення. Голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій Ігор Бураківський стверджує, що основною проблемою безробіття є загальний рівень економіки в державі. Коли фінансова система стабільна, до неї долучаються інвестиції із-за кордону, що сприяє створенню нових робочих місць і додає переваги над тіньових сектором [97].

Варто зазначити, що одним із основних нормативно-правових джерел в питаннях трудових взаємовідносин держави та громадянина виступає Закон України «Про охорону праці», який був прийнятий у 1992 році. Необхідно розуміти, що відносини між робітником та роботодавцем мають бути врегульовані єдиними незалежними правилами. Саме тому держава виступає в даному випадку в ролі медіатора та здійснює правові регуляції. Фактично ЗУ «Про охорону праці» виступає у ролі запобіжника, який стримує роботодавців від делегування робітникам неправомірних повноважень. Зокрема, ст.10 цього нормативно-правового акту зазначає про неможливість використання жінок у якості працівників, що виконують тяжку роботу. Перелік таких професій затверджується Кабінетом Міністрів України. Тобто ми бачимо, що держава сприяє захисту працівників від свавілля роботодавців та намагається забезпечити рівні умови праці орієнтуючись на принципи соціальної справедливості.

Головним профільним законодавчим актом у трудових правовідносинах виступає Кодекс Законів про працю України прийнятий від 1971 року. Даному нормативно-правовому акту вже близько 50 років і затверджувався він у часи існування СРСР, однак цей кодифікований правовий акт продовжує існувати в сучасних реаліях. Проблема аброгації старого законодавства є однією з основних, однак їй не надають суттєвої переваги. Наприклад, у нас досі без змін існує Національний класифікатор професій затверджений Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики

від 2010 року [98]. У сучасному динамічному світі, де розвиток нових галузей економіки є двигуном всезагального процесу, мати застарілий класифікатор професії неможливо. А відтак, це призводить до того, що роботодавці реєструють SMM спеціалістів, як прес-секретарів, scrum – майстрів, як сторожів і так далі. Фактично, у випадку певної надзвичайної ситуації такий працівник не зможе отримати суму державної компенсації, оскільки його фактичні обов'язки не відповідають повноваженням професії затвердженої Національним класифікатором. Це створює певні законодавчі колізії і штовхає підприємців обходити діюче законодавство.

Якщо говорити загалом про сферу трудової політики держави, то розрізняють три моделі регулювання подібних правовідносин:

- 1) Англосаксонську
- 2) Китайську
- 3) Європейську континентальну

Саме останню Європейську континентальну модель регулювання трудових відносин ми і розглянемо в контексті порівняння, оскільки Україна є представником саме цієї моделі.

Європейська континентальна модель вирізняється з поміж інших двох конкурентних своєю особливістю у вигляді високого рівня правової захищеності працівника, а також жорсткими нормами трудового права, які орієнтовані на збереження вже існуючих робочих місць. Також можна додати, що цій моделі притаманне жорстке галузеве тарифне регулювання та відносно високі законодавчо встановлені мінімальні рівні оплати праці і порівняно невелика диференціацією розмірів оплати [99]. Ця модель регулювання трудових правовідносин є однією з найбільш передових у світі і саме до неї відносяться 28 країн – членів Європейського Союзу.

В контексті розгляду такої країни як Німеччина під призмою законодавства про трудові відпустки слід зазначити, що робочий тиждень в цій країні з Європейською континентальною моделлю регулювання трудових відносин складає 40 годин, а максимальний розмір встановлений у 48 годин.

Тобто можемо зробити висновок, що це приблизно 8 годин в день. Але чому максимальний строк встановлений на рівні 48 годин на тиждень, хоча строк робочого дня складає 8 годин? Тому що деякі категорії працівників працюють 6 днів на тиждень, маючи лише один вихідний.

Що стосується законного трудового відпочинку у Німеччині, то розмір оплачуваної щорічної відпустки повністю залежить від правил, які містяться в колективних трудових угодах та деривативах. Зазвичай це 30 робочих днів на рік. Якщо ж говорити про мінімальний розмір законного трудового відпочинку, то мінімальна тривалість відпустки складає 24 робочих дні в календарному році [100].

Якщо говорити про відпустки країн Європейської континентальної моделі регулювання трудових відносин, то необхідно звернутися до такої категорії порівняння, як тривалість відпустки. Французьким законодавством передбачено майже 31 день оплачуваної відпустки, яка повністю гарантується державою. Наступною у рейтингу йде Великобританія. В цій країні кожному працюючому належить 28-денна оплачувана відпустка. Що стосується такої держави, як Норвегія, то там кожному працівникові необхідна 27-денна оплачувана відпустка. Жителі Данії отримують не менше 25 днів оплачуваної відпустки, яка зобов'язує роботодавців надати такий строк відпустки своїм співробітникам. Така країна, як Фінляндія має 24 дні відпустки. Гарантована законодавством Швеції відпустка становить 25 днів. Жителі Австрії також гарантовано державою мають 35-денну відпустку. Такий самий строк відпустки належить і португальцям. В Іспанії кожному робітникові надається 34-денна оплачувана відпустка. Італія дає своїм громадянам 31 день оплачуваного законного відпочинку. Бельгія — це саме та країна, де кожний має передбачену 30-денну відпустку. В такій далекій екзотичній країні, як Нова Зеландія гарантується 30-денна оплачувана відпустка [100].

На даний момент можна сказати, що Україна надає вагому перевагу Радянським зразкам, оскільки сновна відмінність нашого трудового законодавства полягає в тім, що одним із найголовніших критеріїв надання

трудової відпустки є небезпека даної роботи. Тобто шахтар, який працює на глибині 150 метрів, отримує більшу кількість днів законного відпочинку, ніж середньостатистичний робітник. Така практика не характерна для інших держав. Наприклад, в Європейських країнах вагомим фактором є досвід або стаж роботи. В Іберійській моделі регулювання трудових відносин можна спостерігати прив'язку до певного віку, як це наприклад у Іспанії. Щодо стійкості та ригідності правових норм, то в Польщі до сих пір трудові правовідносини регулюються кодифікованим нормативно-правовим актом від 1974 року. Можна сказати, що більшість країн живе за принципами конвенцій Міжнародної Організації Праці, які були прийняті в середині 20 століття.

А відтак, можна зробити висновок, що стан соціальної політики в державі прямо залежить від економічних та фінансових факторів. Якщо країна не розвивається економічно, то вона не може претендувати на розвиток соціальної політики в цілому. Варто зазначити, що стан фінансового сектору має бути задовільним з огляду таргетування інфляції, підтримки курсу Національної валюти та інтеграції нашої держави у світові ринки.

ВИСНОВОК

На підставі результатів проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки.

Соціальна політика є необхідним інструментом для побудови держави на принципах соціальної справедливості та всезагального добробуту. Історичні перипетії та зміни цього поняття призвели до сучасної моделі ринкових відносин, в яких етатистська тенденція державотворення та економічний дирижизм постають всупереч лібертаріанській політичній традиції. Загалом, ми змогли з'ясувати природу соціальної політики в Україні та її механізми застосування в наших сучасних реаліях. Також за результатами дослідження, ми чітко визначили способи регулювання соціальних відносин в конфігурації взаємодій громадянина з державою. Визначили перспективи розвитку соціальної політики в контексті світового масштабу проаналізувавши прецеденти в країнах Європи, Азії та Америки

В даній роботі ми дослідили й міжнародний досвід застосування соціально-політичних важелів впливу та імплементацію його у сучасні економічні реалії нашої держави.

Також ми проаналізували соціальну систему Української держави, яка в свою чергу привела нас до висновку, що наша країна є досить молодою у досягненні загальноприйнятих соціальних ідеалів. Процес державотворення в нашій державі відбувався в той час коли домінування національних ідей змінилося світовою тенденцією глобалізму. Ми отримали незалежність в той час, коли європейські країни жертвували своїм суверенітетом та ставали членами однієї великої системи. Наш політогенез вже не встигає за темпами сучасного розвитку, але є вагомими плюсами щодо перспектив соціальної справедливості в нашій державі. Попри велич корупції на теренах України, ми маємо ізократичне, гарно прописане законодавство разом з вже існуючими інституціями. Дилема на шляху до розвитку та впровадженню соціальної політики є розгалужений бюрократичний апарат, де корумпований монстр габаритами свого тіла нівелює нестачу розуму. Україна до сих пір діє згідно 2

закону Сівіла Паркінсона: «Якщо є якась проблема, то просто створи міністерство з цих питань». Подальша боротьба з цією проблемою вже не стільки важлива, оскільки існує ціле профільне відомство.

Проблема української соціальної політики, на нашу думку – це неефективний інституційний фундаменталізм, який призводить до переповненої системи державних органів. Перевантаженою системою важко керувати, а керувати системою перевантаженою корупцією – значно складніше. Діяльність наших інституцій прямодіально залежить від політичної влади в країні. Саме вищі ешелони влади мають вплив та тиск на будь-які відомства нашої країни. А коли ефективність діяльності інституцій соціальної політики прив'язується до тієї особи, яка знаходиться при владі, то така система нічим не відрізняється від обскурантистської монархії. Також слід зазначити, що розгалужений бюрократичний апарат влади призводить до порівнего зменшення кінцевих коштів фінансування. Коли державні видатки мають проходити, через вагому кількість вертикальних ієрархічних структур, то корупційний механізм пожирає кінцеву вартість. Як результат, ми маємо неякісну медицину, провальну пенсійну реформу та недолугу систему соціального страхування. Простіше кажучи, наша сукупність уявлень про політику нашої держави розбивається на дихотомію «де-юре» і «де-факто». Ми маємо багато прав згідно нашої Конституції та інших нормативно-правових актів, але не існує реальної можливості у використанні цих соціальних благ. А відтак, перспективи нашої соціальної політики руйнуються об політичну кон'юктуру, яка стає перепоною на шляху до сталого розвитку.

Також варто зазначити про стан економіки як визначальний фактор розвитку соціальної політики. В умовах турбулентних кризових ситуацій, не можливий розвиток секторів фінансового та соціального блоку, оскільки вони потребують вагомої кількості державних видатків. А відтак, стан соціальної захищеності громадян прямо залежить від стабільності розвитку економіки. Принципи всезагального добробуту Вільфредо Парето та економічна модель Роберта Солоу здатні до практичного відтворення тільки в умовах стабільного

розвитку держави. Навіть осучаснення моделей соціальної політики неможливе без використання послуг держави, як регулятора економічних та правових взаємовідносин. Накопичувальна пенсійна система, де працююча особа забезпечує свою майбутню пенсію самостійно також не працює без залучення держави, оскільки національний регулятор має гарантувати таргетування інфляційних процесів та збереження купівельної спроможності нарахувань працюючого населення. Також вагомим фактором виступає фіскальна політика держави, яка має спиратися на збільшення грошової маси бюджету, а не підняття податкових ставок, як панацеї. В 2015 році зменшення ЄСВ до 22% призвело до збільшення обсягів фіскальних відрахувань. Саме тому вагомим фактором соціальної політики є взаємодія з економікою та фінансовими процесами.

Серйозним теоретичним питанням залишається старе неефективне законодавство, яке потребує змін та юридичних аброгувань. Трудовий сектор регулює Кодекс законів України про працю, який був прийнятий 50 років тому за існування Української радянської соціалістичної республіки. Також державний класифікатор професій залишається без змін майже 10 років. А відтак, подібна правова прогалина не дає змогу регулювати трудові відносини новітніх сучасних професій та змушує підприємців обходити діюче законодавство. В рамках правового поля, роль держави має бути орієнтована на зниження корупційних та бюрократичних бар'єрів, однак старе законодавство фактично нівелює подібну можливість.

Вагомою складовою сучасного стану соціальної політики виступають проблеми вимірювання якості життя. Існує вагома кількість методологій та способів оцінки стану соціальної розвитку громадян, однак жодна з них не надає чіткої відповіді. Починаючи від світового індексу щастя закінчуючи методологією Economist intelligence unit. Громадяни таких країн, як Чилі та Бразилія завжди потрапляють в двадцятку найщасливіших країн світу. Не дивлячись на слабкі фінансові та правові інститути держави, громадяни Ірану почувують себе соціально захищеними. Подібні конрінтуїтивні приклади

свідчать про так званий парадокс Річарда Істерліна, який полягає в ідеї, що при загальному економічному зростанні, відносно позитивні та негативні зміни в житті кожної окремої людини урівноважують один одного не створюючи змін в загальному рівні щастя в країні. Мова йде про так званий *subjective well-being*, де якість життя однієї людини прямо пропорційно залежить від якості життя іншої. Однак не дивлячись на проблематику вимірювання якості життя, можна узагальнити основні лінії оцінки такого параметру. Зокрема, Організація Об'єднаних Націй використовує стан охорони здоров'я, освіти, демографії, економічних умов, зайнятості населення та реалізації конституційних прав, як основні індикатори якості життя. Україна за подібними критеріями в рамках світової спільноти займає середні місця у рейтингах. Аналізуючи сьгоднішні показники нашої держави з показниками 20 річної давнини можна спостерігати або стагнацію, або регрес, що свідчить про негативні тенденції розвитку соціальної політики України. Однак варто зазначити, що наша держава має значний кадровий потенціал, який є невід'ємною складовою майбутнього розвитку.

Як результат, сучасна система соціальної політики України побудована в умовах рекурентного дефіциту бюджету та колізій правового регулювання. Залежність соціальної політики від економіки створює ієрархію ряду одиничних першопричин. Проблеми економіки та фінансового блоку пропорційно витікають у кризове становище соціальної політики. А відтак, лікування симптомів хвороби не призведе до одужання всього державного бюрократичного механізму. Ми маємо виходити з простих самоочевидних істин, що розвиток та нова теоретична стратегія соціальної політики можлива лише за умов докорінних перетворень самої системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Фабрициус Ф. Права человека и европейская политика : пер. с англ. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – с.49-53
- 2) Навчальні матеріали для студентів. Соціальна держава: поняття і ознаки [Електронний ресурс] / Навчальні матеріали для студентів // Правознавство. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-sotsialnoi-politiki-ukraini>
- 3) Інформаційне агентство України. "Около 60% украинцев живут за чертой бедности - ООН" [Електронний ресурс] / Інформаційне агентство України // УНИАН. – 30. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unian.net/society/1850741-okolo-60-ukraintsev-jivut-za-chertoy-bednosti-oon.html>
- 4) Дехтяр Н. Оцінка сучасного стану соціальної спрямованості зведеного бюджету України / Н. Дехтяр // Економічний аналіз. — 2011. — № 9. — С. 100—103.
- 5) Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- 6) Михненко А. М. Світові моделі соціальної політики: уроки для України [Електронний ресурс] / А. М. Михненко, Н. М. Щур // Вісник НАДУ. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-31.pdf>.
- 7) Social insurance and Allied services [Електронний ресурс] // Report by sir William Beveridge. – 1942. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2560775/pdf/10916922.pdf>.
- 8) Территориальная конкурентоспособность и экзогенное развитие. Теории полюсов роста и диффузии инноваций [Електронний ресурс] // STUDCOM. – 2013. – Режим доступу до ресурсу:

https://studme.org/1366010224488/ekonomika/territorialnaya_konkurentosposobnost_ekzogennoe_razvitie_teorii_polyusov_rosta_diffuzii_innovatsiy#83.

- 9) National Health Service Act 1952 [Електронний ресурс] // Parliament of Great Britain. – 1952. – Режим доступу до ресурсу: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/acts/national-health-service-act-1952>.
- 10) Avundsjukan har urgamla anor [Електронний ресурс] // Svenska Dagbladet – Sveriges kvalitetssajt för nyheter. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.svd.se/avundsjukan-har-urgamla-anor>.
- 11) "Закон Янте". 9 особливостей школи в Данії [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/12/13/234617/>.
- 12) Per Albin Hansson [Електронний ресурс] // Meriter. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=12597>.
- 13) Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України [Електронний ресурс] // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/33.pdf.
- 14) Laissez faire et laissez passer [Електронний ресурс] // Викитека. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%AD%D0%A1%D0%91%D0%95/Laissez_faire_et_laissez_passer.
- 15) Скуратівський В., Палій О. Основи соціальної політики. – К., 2002.
- 16) Как Америка победила полиомиелит [Електронний ресурс] // ShareAmerica. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://share.america.gov/ru/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%82/>.

- 17) Указ Президента України Про Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166/97#Text>.
- 18) Указ Президента України Про Основні напрями соціальної політики до 2004 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U717_00.html.
- 19) Постанова від 17 червня 2015 р. № 423 [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.
- 20) Структура міністерства соціальної політики [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp.gov.ua/content/struktura-gromadanska-rada.html>.
- 21) Пенсії громадянам, що за кордоном [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp.gov.ua/content/pensii-gromadyanam.html?PrintVersion>.
- 22) Петиції громадян [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions?aname=inprogress>.
- 23) Головащенко О. С. Поняття та ознаки соціальної держави [Електронний ресурс] / О. С. Головащенко // НЛУ. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11501/1/Golovaschenko.pdf>.
- 24) Калашников С. В. Функциональная теория социального государства. – М. : Экономика, 2002. – с. 61
- 25) Левіафан | Дух і літера . Архів оригіналу (<http://duh-ilitera.com/leviafan/>) за 27 квітень 2015. Процитовано 23 листопада 2019 року. История Франции в 3 т. / Під ред. А. З. Манфреда. — Москва: «Наука», 1972. — Т.2, стор. 270
- 26) Тоффлер Е. С. Революційне багатство / Е. С. Тоффлер. – Москва: АСТ МОСКВА, 2008. – 569 с. – (Synopsis). – (ISBN 978-5-17-044872-2).
- 27) Sen A.K. Colective Choice and Social Welfare / A.K. Sen. – San Francisco: Holden Day and Edinburgh, 1970. – 225 P.

- 28) Daron Acemoglu. Why nations fail / Daron Acemoglu, James A. Robinson. – New York: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 2012. – 571 p. – (eISBN: 978-0-307-71923-2)
- 29) Агапова И. А. Лекция 11. Экономические теории благосостояния [Электронный ресурс] / И. А. Агапова // История экономической мысли. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/agap/11.php#:~:text=%D0%9E%D0%BF%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%83%D0%BC%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BE%20%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%82%2C%20%D1%87%D1%82%D0%BE,%D0%B1%D1%8B%20%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0%20%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%8B.&text=%D0%AD%D1%82%D0%BE%20%D0%B8%20%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BE%2D%D0%BE%D0%BF%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D1%81%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B0..
- 30) Мальтус Томас, О препятствиях к размножению населения в наименее цивилизованных странах и в древние времена [Электронный ресурс] / Т. Мальтус // Опыт о законе народонаселения. – 1826. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.e-reading.club/bookreader.php/150911/tomas-maltus-opyt-o-zakone-narodonaseleniya.html>.
- 31) Міл, Джон Стюарт. Про свободу: Есе / Пер. з англ. — К: Основи, 2001. — С. 7-24 – Режим доступа до ресурсу: <http://litopys.org.ua/mill/mill01.htm>
- 32) Закон України Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991,

- № 21, ст.252). – 1991. – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.
- 33) Экономика красоты и счастья [Електронний ресурс] // Лекция на телеканале "Дождь". – 2012. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.youtube.com/watch?v=p15KNqWUZ-c>.
- 34) Інклюзивне навчання [Електронний ресурс] // Міністерство освіти та науки України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.
- 35) Завидівська Н.Н. Якість життя, як основа для розвитку людського капіталу в умовах активізації глобалізаційних процесів / Н.Н. Завидівська, О.І. Завидівська // Вісник університету банківської справи Національного Банку України. – 2013. - №3 (18). – С.300-304.
- 36) Inequalities in human development in the 21st century [Електронний ресурс] // UNDP Human Development Report. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:
<http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>.
- 37) Нефтяной фонд Норвегии достиг отметки в 1 триллион долларов [Електронний ресурс] // Экономическая Правда. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2017/09/19/629261/>.
- 38) Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грیشнова О. А., Керб Л. П. - Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 298-299 с.
- 39) Дереха В. В. Соціальна і гуманітарна політика [Електронний ресурс] / В. В. Дереха // buklib. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://buklib.net/books/35837/>
- 40) Закон України «Про відпустки» від 15.11.1997 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 2, ст. 4)
- 41) Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Соціальна і гуманітарна політика [Електронний ресурс] / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади // Міністерство соціальної політики України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-sotsialnoi-politiki-ukraini>

- 42) Donna Lu. Universal basic income seems to improve employment and well-being [Електронний ресурс] / L. M. Donna // NewScientist. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.newscientist.com/article/2242937-universal-basic-income-seems-to-improve-employment-and-well-being/>
- 43) Вітер Катерина. Безумовний базовий дохід – чи може він стати альтернативою різноманітним пільгам [Електронний ресурс] / Катерина М. Вітер // Інститут Просвіти. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.newscientist.com/article/2242937-universal-basic-income-seems-to-improve-employment-and-well-being/>.
- 44) Швейцарцы высказались против гарантированного дохода в \$2,5 тыс [Електронний ресурс] // РБК. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ru/society/05/06/2016/575460bb9a7947601bd52281>.
- 45) Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Фридрих Август фон Хайек ; пер. с англ. Б. Пинскера и А. Кустарева под ред. А. Куряева. — М.: ИРИСЭН, 2006. 644 с. (Серия «Политическая наука») ISBN 5-91066-010-1
- 46) Швейцария: идея бесплатного сыра не прошла [Електронний ресурс] // ИнтерИзбирком. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://izbircom.com/2016/06/06/%D1%88%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%8F-%D0%B1%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%8B%D1%80%D0%B0/>.
- 47) The happiness effect [Електронний ресурс] // Bulletin of the World Health Organization. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.who.int/bulletin/volumes/89/4/11-020411/en/>.
- 48) Quality of Life in Ukraine [Електронний ресурс] // NUMBEO. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.numbeo.com/quality-of-life/country_result.jsp?country=Ukraine.

- 49) 20 найщасливіших країн світу або що краще «Індекс щастя» чи «ВВП»? [Електронний ресурс] // ГУРТ. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://gurt.org.ua/articles/48426/>.
- 50) Ángel Carrasco Campos. Quality of Life, Well-Being and Social Policies in European Countries [Електронний ресурс] / Ángel Carrasco Campos, Almudena Moreno, Luis Carlos Martínez // INTECHOPEN. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.intechopen.com/books/quality-of-life-and-quality-of-working-life/quality-of-life-well-being-and-social-policies-in-european-countries1>.
- 51) Sandra Landhäuser - Social Work and the Quality of Life Politics - A Critical Assessment [Електронний ресурс] / Sandra Landhäuser, Holger Ziegler // SW&S. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.socwork.net/sws/article/view/206/467>.
- 52) World Happiness Report [Електронний ресурс] // Organization of United Nations. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://worldhappiness.report/>.
- 53) А.Ворона. Соціалістична держава [Електронний ресурс] / А.Ворона // Українська Радянська Енциклопедія. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: http://leksika.com.ua/10990827/ure/sotsialistichna_derzhava
- 54) Держава соціальна // Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015
- 55) Encel, Frédéric; Thual, François (2004-11-13). United States-Israel: A friendship that needs to be demystified Le Figaro (Архів оригіналу за 2007-09-30). Процитовано 2019-24-11
- 56) Соціальна справедливість і коронавірус: аналіз наслідків для добробуту [Електронний ресурс] // аналітичний центр "CEDOS". – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/sotsialna-spravedlyvist-i-koronavirus-analiz-naslidkiv-dlia-dobrobutu>.
- 57) Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради

- України (ВВР), 2020, № 16, ст.100). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.
- 58) Az Országgyűlés elfogadta a koronavírus-törvényt, itt vannak a részletek [Електронний ресурс] // ORIGO. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.origo.hu/itthon/20200330-a-parlament-elfogadta-a-vedekezesrol-szolo-torvenyt.html>.
- 59) Житловий Кодекс Української РСР [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1983, Додаток до № 28, ст.573). – 1983. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
- 60) Overall Best Countries Ranking [Електронний ресурс] // U.S.NEWS. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.usnews.com/news/best-countries/overall-rankings>.
- 61) Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. – К.: 2013
- 62) Закон України Про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 5, ст.21). – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
- 63) Закон України Про іпотеку [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 38, ст.313). – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Te>
- 64) Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту Наказ № 2488 [Електронний ресурс] // Про затвердження Інструкції про порядок визначення переваги в наданні пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на буд. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-05#Text>.
- 65) Пособие по безработице в разных странах [Електронний ресурс] // VisaSam. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://visasam.ru/emigration/vybor/posobie-po-bezraboyice-v-mire.html>.
- 66) Закон України Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України

- (ВВР), 1999, № 46-47, ст.403). – 1999. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.
- 67) Monthly unemployment rate in the United States from August 2019 to August 2020 [Електронний ресурс] // STATISTA. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/273909/seasonally-adjusted-monthly-unemployment-rate-in-the-us/>.
- 68) Виплати по безробіттю у зв'язку з коронавірусом у США припиняться наприкінці липня – Кадлоу [Електронний ресурс] // VA. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainian.voanews.com/a/kudlow-vyplaty-bezrobotnym/5462330.html>.
- 69) МОЗ України: Що було, є і буде [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf.
- 70) Расходы стран на здравоохранение на душу населения [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://nonews.co/directory/lists/countries/health-expenditure-capita>.
- 71) Рейтинг стран мира по уровню расходов на здравоохранение [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://nonews.co/directory/lists/countries/gdp-health>.
- 72) Quels sont les différents ministères d'État ? [Електронний ресурс] // FPFormation. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.tableaunumerique.net/quels-sont-les-differents-ministeres-d-etat/>.
- 73) Мовчан О.М. Ліквідація Неписьменності (лікнеп), кампанії лікнепу в УСРР–УРСР [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2009. - 790 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Likvidatsiya_nepismennosti
- 74) Закон України Про освіту [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

- 75) Comparación de Países > Tasa de alfabetización [Електронний ресурс] // Index Mundi – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.indexmundi.com/g/r.aspx?c=sp&v=39&l=es>.
- 76) Human Development Index Ranking [Електронний ресурс] // United Nations development program. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking>.
- 77) Частные школы в Украине и мире: сколько и почему? [Електронний ресурс] // Слово і діло. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.slovoidilo.ua/2017/08/29/infografika/obshhestvo/chastnye-shkoly-ukraine-i-mire-skolko-i-pochem>
- 78) Скуратівський В. А. Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення [Електронний ресурс] / В. А. Скуратівський, О. А. Линюк // Вісник НАДУ. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-3-28.pdf>.
- 79) Рівень бідності в Україні зростає до 45% - Мінсоцполітики [Електронний ресурс] // Ліга. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua-news.liga.net/economics/news/riven-bidnosti-v-ukraini-zroste-do-45---minsotspolitiki>.
- 80) Сушик Н. С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект / Н. С. Сушик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : [зб. наук. праць]. Сер.: Педагогічні науки. – 2014. – № 1 (278). – С. 188–193. УДК 37.013.42:379.8 – 053.6
- 81) Venezuela Inflation Rate [Електронний ресурс] // Trading Economics. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/venezuela/inflation-cpi>.
- 82) World Happiness Report 2016 [Електронний ресурс] // Organization of United Nations. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://worldhappiness.report/ed/2016/#:~:text=The%20World%20Happiness%20Report%202016,World%20Happiness%20Day%2C%20March%2020th.&text=Th>

[ey%20find%20that%20people%20are,is%20less%20inequality%20of%20happines](#)
s..

- 83) World Happiness Report 2019 [Електронний ресурс] // Organization of United Nations. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://worldhappiness.report/ed/2019/>.
- 84) Селле П. J-кривая Дэвиса. Когда происходят революции? // Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза /Под ред. С. У. Ларсена. — М.: РОССПЭН, 2009. — С. 371—387.
- 85) Соціальні нерівності, ризики навколишнього середовища та здоров'я // Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України ДНУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУ. – 2013. – С. 6.
- 86) Wilson J. K. Broken Windows [Електронний ресурс] / J. K. Wilson, G. L. Kelling // Manhattan institute. – 1982. – Режим доступу до ресурсу: https://media4.manhattan-institute.org/pdf/_atlantic_monthly-broken_windows.pdf.
- 87) Чисельність населення та середня чисельність за періоди року [Електронний ресурс] // Державна служба статистики. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/arh_kn2020_u.html.
- 88) Пенсійна реформа [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma>.
- 89) Світовий досвід пенсійних систем [Електронний ресурс] // Ліга Пенсія. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ligapension.com/novosti/svitoviy-dosvid-pensiynikh-sistem/>.
- 90) Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/>.

- 91) Пенсійний фонд відзвітував про виконання бюджету за 2013 рік [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unian.ua/economics/soc/900007-pensiyniy-fond-vidzvituvav-pro-vikonannya-byudjetu-za-2013-rik.html>.
- 92) Дефіцит пенсійного фонду України поступово зменшується [Електронний ресурс] // Федерація профспілок України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=317218>.
- 93) Тіньова економіка в Україні [Електронний ресурс] // Національний Банк. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>.
- 94) Рівень безробіття [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.
- 95) NewsRelease Euro area unemployment [Електронний ресурс] // Eurostat. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10159296/3-30012020-AP-EN.pdf/b9a98100-6917-c3ea-a544-ce288ac09675>.
- 96) Як подолати безробіття в Україні? Експертне опитування [Електронний ресурс] // Еспресо. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/article/2020/07/29/yak_podolaty_bezrobittya_v_ukrayini_ekspertne_opytuvannya.
- 97) Національний класифікатор України // Класифікатор професій ДК 003:2010 [Електронний ресурс] // Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. – 2010.
- 98) Трудове право зарубіжних країн [Електронний ресурс] // Stud.com.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу – https://stud.com.ua/55044/pravo/trudove_pravo_zarubizhnih_krayin.
- 99) Німецьке трудове право. Що варто знати працівникам, щоб захистити свої права? [Електронний ресурс] // Ukrainska Gazeta | New German Media Ltd.

- 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<http://ukrainskagazeta.de/uncategorized/німецьке-трудове-право-що-варто-знати/>.
- 100) Країни з найдовшими відпустками у світі [Електронний ресурс] // Сікавости. Пізнавальний інтернет журнал. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<http://cikavosti.com/krayini-z-naydovshimi-vidpustkami-u-sviti/>.
- 101) Хикс, Джон (1939). «Основы экономики благосостояния». Экономический журнал . 49 (196): 696–712. DOI : 10.2307 / 2225023 . JSTOR 2225023
- 102) Биктимирова З. З. Качество жизни: проблемы измерения и оценки [Електронний ресурс] / З. З. Биктимирова // Экономика региона. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/kachestvo-zhizni-problemy-izmereniya-i-otsenki/viewer>.
- 103) Easterlin R. A. Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence [Електронний ресурс] / Easterlin // University of Pensylvaniya. – 1974. – Режим доступу до ресурсу:
<http://graphics8.nytimes.com/images/2008/04/16/business/Easterlin1974.pdf>.